

NOTITIES BIJ CICERO'S PRO SEX. ROSCIO AMERINO ORATIO

- I 1 crēdere, crēdidisse, crēditus + *dat.* = geloven, menen
iūdex (< iūdicāre) = rechter
mīrārī (< mīrus) = zich verwonderen, verbazen
quid sit quod ... = 'waarom is het, dat ...'
sit *praes. coni. indir. vr.* < esse
cum + *coni.* = 1. toen, nadat; 2. omdat; 3. **hoewel**; 4. terwijl (daarentegen)
sedēre (sedeō), sēdisse, sessum = zitten
summus = hoogste, **hooggeplaatste**, opperste
ōrātor, -ōris (< ōrāre) = redenaar
nōbilis = 1. bekend, berucht, beroemd; 2. aanzienlijk, **voornaam**, aristocratisch
potissimum *bijw.* = vooral, voornamelijk, juist
surgere, surrēxisse, surrēctus = **opstaan**, opstijgen, rijzen
surrēxerim *perf. coni. indir. vr.*
aetās *vrl.* = 1. levensduur, **leeftijd**, leven; 2. tijdperk
in-genium = talent
auctōritās *vrl.* = gezag
aetāte, ingeniō, auctōritāte *abl.* = 'wat betreft ...'
is, quī ... sim *praes. zog. definiërende (ook 'consecutivus' (v. gevolg) genoemde) coni. in betrek. bijzin* = 'ik, die iemand ben, die ... is'
quī sedeant *praes. coni., want hoort overbrekelijk bij (comparandus) sim (zog. 'nagetrokken' coni.)*
com-parāre cum + *abl.* = vergelijken met
(sim) comparandus *gerundiv.* = te vergelijken
causa = 1. grond, oorzaak, reden; 2. proces
causā + *gen. ervóór* = wegens
ad-esse (assum of adsum), adfuisse of affuisse = aanwezig zijn
in-iūria ↔ iūs = onrecht
novus = 1. nieuw; 2. **ongewoon, ongehoord**; 3. achterste, laatste
scelus *onz.* = misdaad
cōn-flāre = 1. aanblazen; 2. **veroorzaken**
putāre = 1. **menen dat** + *a.c.i.*; 2. beschouwen als
oportēre (oportēō), oportuisse = moeten, behoren
dēfendī *inf. pass.* < dē-fendere, dēfendisse, dēfēnsus = verdedigen
sed dēfendere: *zog. asyndetische zinsverbinding (= zonder voegwoord); meestal is et weggelaten, soms sed (= adversatief asyndeton)*
propter + *acc.* = wegens
in-īquitās *vrl.* (< inīquus ↔ aequus) = 1. ongelijkheid (*ook van terrein*);
2. onrechtvaardigheid
audēre (audeō), ausum esse (*semideponens*) = durven
ita = zo, op die manier, aldus
fierī (fiō), factum esse = 1. gemaakt worden, ontstaan; 2. worden; 3. **gebeuren**
(*wordt ook gebruikt als pass. voor facere, dat geen eigen pass. praes.-tijden heeft*)
ut: **1. bijw.** = zoals, hoe; **2. voegwoord + ind.** = zodra, toen; **3. voegwoord + coni.** = (op)dat, (zo)dat
proptereā, quod = daarom dat
officium = taak, **plicht**
sequī, secūtum esse = volgen, nakomen
tacēre (taceō), tacuisse, tacitus = zwijgen
autem = evenwel, maar

- id-circō = daarom (= ideō)
 quia = omdat
 vītāre = vermijden, ontkomen aan
- iv 9 dē + *abl.* = 1. van(af), (van)uit; 2. **over** (*bij ww. zoals dīcere, audīre e.d.*)
 tantus = zó groot; quantus = hoe groot; tantus ... quantus = zo groot ... als
 tam = zó
 atrōx = gruwelijk
 (in)commodus = (on)**geschikt**, (on)gemakkelijk
 satis = genoeg
 graviter *bijw.* < gravis = 1. zwaar; gewichtig 2. **ernstig**
 con-querī, conquestum esse = luid klagen
 liberē *bijw.* < liber = vrij(elijk)
 vōciferārī (< vōx) = luid roepen
 intel-legere, intellēxisse, intellēctus = begrijpen
 (in)commoditās *vrl.* (< (in)commodus) = (on)**geschiktheid**, (on)gemak
 gravitās *vrl.* (< gravis) = 1. gewicht, last; 2. **ernst**, waardigheid
 libertās *vrl.* (< liber) = vrijheid
 im-pedīmentum = hindernis
 impedīmentō *dat. finalis (v. doel)* = ‘tot hindernis’
 hūc = hierheen (illūc = daarheen)
 ad-cēdere, accessisse, accessum = (er) naartoe gaan, naderen, (er)bij komen
 ad-cidere (< cadere), accidisse = 1. neervallen; 2. gebeuren
 con-cēdere, concessisse, concessus = toegeven, toestaan
 re-cēdere, recessisse, recessum = 1. terugwijken, zich terugtrekken; 2. afstand
 doen (van)
 hūc accēdit = hier komt bij
 pudor, pudōris *mnl.* = schaamte, **schroom**
 ad-tribuere, attribuisse, attribūtus = toedelen, toeschrijven
 dīgnitās *vrl.* (< dīgnus) = waardigheid
 vīs *vrl., acc. vim, abl. vī, nom./acc. mv. vīrēs, gen. mv. vīrium* = kracht, geweld
 ad-versārius = tegenstander
 quā-propter = waarom
 quāpropter *rel. aansl.* = ‘en daarom’
 ōrāre = 1. zeggen, spreken; 2. smeken, vragen
 ob-secrāre = smeken
 atque = ac = en (= et)
 ōrō atque obsecrō (*vaste comb.*) = ‘ik smeeek dringend’
 attentus (< attendere) = aandachtig
 cum + *abl.* = (samen) met
 venia = 1. gunst, **toegeeflijkheid**; 2. vergiffenis
 bonāque cum veniā = et cum bonā veniā = ‘en met welwillendheid’
- 10 fidēs, fideī = **vertrouwen**, trouw, betrouwbaarheid
 sapientia (< sapiēns) = wijsheid
 frētus + *abl.* = steunend, vertrouwend op
 plūs, plūris *onz. (comp. < multum) + gen.* = meer ...
 onus *onz.* = last
 plūs oneris = ‘grotere last’
 suf-ferre (sufferō), sustulisse, sublātus = verdragen
 quam = dan
 ali-quī, aliqua(e), aliquod = een of ander(e), sommige
 ex parte = ten dele

- ad-levāre (< levis) = verlichten, lichter maken
 allevābitis *fut.*
 feram *fut.*
 poterō *1^e pers. fut.* < posse
 studium (*vgl.* studēre) = 1. ijver, **aandacht, enthousiasme**; 2. studie
 industria = ijver
 sīn = maar als, indien
 ā, ab, abs + *abl.* = 1. van(*af*); 2. **door** (*als handelende pers. bij pass.*)
 id, quod = ‘wat namelijk’
 spērāre (< spēs) = hopen
 dē-serere, dēseruisse, dēsertus = verlaten, in de steek laten
 dēserar *1^e pers. fut. pass.*
 tamen = toch
 animus = 1. geest; 2. gemoed; 3. **moed**
 dē-ficere, dēfēcisse, dēfectus = 1. afvallen, ontrouw worden; 2. ontbreken,
tekortschieten
 animō *abl.* ‘wat betreft’ dēficere = ‘de moed verliezen’
 sus-cipere (suscipiō), suscēpisse, susceptus = ondernemen, op zich nemen
 quo-ad = voor zover, zolang als
 per-ferre (perferō), pertulisse, perlātus = verdragen
 opprimī: *inf. pass.* < op-primere, oppressisse, oppressus = neer-, onderdrukken;
pass. = *hier*: ‘bezwijken’
 mālle (mālō), māluisse + *a.c.i.* = liever willen dat ...
 im-pōnere, imposuisse, impositus = leggen, zetten op, opleggen
 per-fidia (< fidēs) = ontrouw, verraad
 ab-icere (abiciō), abiēcisse, abiectus = af-, neer-, wegwerpen, opgeven
 aut = of; aut ... aut = hetzij ... hetzij
 īn-firmitās (< firmus = stevig) = zwakheid
 dē-pōnere, dēposuisse, dēpositus = neerleggen
 11 quo-que = ook (*altijd achter het benadrukte woord*)
 magnō opere *abl.* (*ook: magnopere bijw.*) = zeer
 quaesō, quaesumus (< quaesere) *onvolledig ww.* = ik (wij) verzoek(en)
 quālis = hoedanig; tālis = zodanig; tālis ... quālis = zodanig ... als
 huīc *dat. ev.* < hic, haec, hoc
 iam = 1. **reeds**; 2. nu; 3. straks
 anteā *bijw.* ↔ posteā = vroeger, eerder
 prae-bēre (praebeō), praebuisse, praebitus = aanbieden, verschaffen
 sē praebēre = zich betonen
 eī-dem *dat. ev.* < īdem, eadem, idem = dezelfde, hetzelfde
 quaestiō *vrl.* (< quaerere) = 1. verhoor, gerechtelijk onderzoek; 2. **rechtbank**
 prae-esse (praesum), praefuisse + *dat.* = aan het hoofd staan van, voorzitten
 rēs pūblica = republiek, staat
 im-pertīre (< pars) = toedelen, verlenen
 impertiās *praes. con. bij ut*
 V multitūdō, -dinis *vrl.* (< multus) = menigte, massa
 con-venīre, convēnisse, conventus = 1. **samenkomen**; 2. overeenkomen;
 3. overeenstemmen
 convēnerit *perf. con. indir. vr.*
 iūdicium (< iūdicāre) = 1. oordeel, (rechterlijke) uitspraak, vonnis;
 2. rechtszitting, proces
 omnium *gen. mv.* < omnis = 1. elk, **alle**; 2. geheel

mortālis (< mors) = 1. *bijvoeg.* sterfelijk; 2. *zelfst.* **sterveling, mens**
exspectātiō, -ōnis *vrl.* (< exspectāre) = verwachting
et quae: asyndeton

cupiditās, -ātis *vrl.* (< cupere) = verlangen, begeerte

ācer, ācris, ācre = **scherp**(zinnig), fel, hevig

sevērus = streng

longō intervallō *abl.* = ‘na een lange onderbreking’

sīcārius = sluipmoordenaar, bandiet (sīca = dolk)

hoc *iūdicium*

com-mittere, commīssisse, commissus = 1. begaan, plegen; 2. toevertrouwen;

3. **laten plaatsvinden, organiseren**

cum + *ind.:* *zuiver temporeel* = **terwijl**, toen, (telkens) wanneer

intereā = intussen

caedēs, -is *vrl.* (< caedere) = moord, slachtpartij

(in)dīgnus = (on)waardig

tē praetōre *abl. abs.* = ‘met jou als praetor’

manifestus = overduidelijk

maleficium = misdaad

cofīdiānus (< cofīdiē) = dagelijks

sanguis, -inis *mnl.* = bloed

dī-mittere, dīmīssisse, dīmissus = wegsturen, (weg) laten gaan

virtūs *vrl.* = 1. deugd, moraal; 2. goede eigenschap, kwaliteit; 3. moed

ostentus, -ūs = toon-, voorbeeld

ostentū *dat. fin.* (*v. doel*) (< ostentus, -ūs) = ‘tot voorbeeld’

futūram *esse: inf. fut.* < esse (*bij quaestiōnem*) = ‘dat (de rechtbank) zal zijn’

12 quā ..., eā ... (*betrek. bijzin wordt voorop gelaatst*)

vōciferātiō *vrl.* (< vōciferārī) = geschreeuw

ac-cūsātor (< accūsāre) = aanklager

cēterī, cēterae, cētera (*alleen mv.*) = overige(n) (*vgl. ons ‘etc.’ = et cētera*)

ūtī, ūsum *esse + abl.* = gebruiken, omgaan met

cōn-suēscere, cōnsuēvisse, cōnsuētus = zich gewennen

causam dīcere = een zaak bepleiten, verdedigen (*voor de rechtbank*)

petere, petī(v)isse, petītus = 1. nastreven; 2. zoeken, **vragen**; 3. gaan naar

abs tē = ā tē = hier: ‘(vragen) aan jou’

quam + *superl.* = zo ... mogelijk

facillimē *superl.* < facile *bijw.* < facilis = gemakkelijk

vindicāre = 1. opeisen; 2. beschermen; 3. **bestrafen**, wreken

vindicētis, restitātis, cōgitētis *praes. coni. bij ut*

et ut quam fortissimē

re-sistere, restitisse + *dat.* = weerstand bieden aan, zich verzetten tegen

et ut hoc cōgitētis

cōgitāre = bedenken, overwegen

ostendere, ostendisse, ostentus = tonen, laten zien

ostendētis *pas op: geen coni. maar ind. fut.!*

eō prōrumpere ... audāciam *a.c.i. bij cōgitētis*

eō ... ut + *coni.* = zó ver ... dat

prō-rumpere, prōrūpisse, prōruptus = naar voren springen, uitbreken, zich storten

audācia (< audāx) = 1. moed, durf; 2. overmoed, roekeloosheid, **brutaliteit**

clam = heimelijk, stiekem

at = maar

nōn modo ... vērūm etiam = niet alleen ... maar ook

- hīc = hier (illīc = daar; istīc = daar bij jou)
tribūnal, -ālis *onz.* = verhoogd platform, podium; = *hier overdr.*: ‘rechtersstoel’
pēs, pedis *mnl.* = voet
ipse, ipsa, ipsum *benadrukt het woord waar het bijhoort* = zelf, persoonlijk,
maar ook: op zichzelf, alleen al, juist
sub-sellium = bank
futūrae (*part. fut.* < esse) sint (*praes. coni. bij ut*) = ‘(dat ze) zullen zijn’
13 et-enim = namelijk, want
alius, alia, aliud = (de) ander, (het) andere (*pas op: altus* = 1. hoog; 2. diep)
temptāre = proberen
ac-cūsāre (< causa) = beschuldigen, aanklagen
īī *nom. mnl. mv.* < is (ea, id); eī = *in deze tekst alleen dat. ev.*
fortūnae *mv.* = vermogen, bezittingen
huius *gen. ev.* < hic, haec, hoc *hier mnl. zelfst.*: = ‘van deze man hier’
in-vādere (invāsisse, invāsus) in + *acc.* = binnendringen in, met geweld in bezit
nemen
sed causam dīcit is (*4x adversatief asyndeton*)
praeter + *acc.* = behalve
calamitās *vrl.* = schade, ramp, nederlaag
re-linquere, relīquisse, relictus = ver-, achter-, over-, nalaten
quibus *dat.* = voor wie
oc-cīdere (< caedere), occīdisse, occīsus = vermoorden, ombrengen
oc-cidere (< cadere), occidisse, occāsum = neervallen, sneuvelen
occīdī patrem = *a.c.i. als subject (onderwerp) van fuit* = ‘dat de vader werd
vermoord’, *of ook: ‘het vermoorden van de vader’*
bonō *dat. fin. (v. doel)* < bonum = ‘ten goede, **tot voordeel**’
cuī *dat. ev.* < quī, quae, quod
lūctus, -ūs = rouw, verdriet
ad-ferre (afferō), attulisse, allātus = bijdragen, **meebrengen**
egestās *vrl.* (< egēns) = gebrek, armoede
hunc *acc. ev. mnl.* < hic (haec, hoc) *zelfst.*: = ‘deze man hier’
iugulāre = wurgen
summē *bijw.* < summus = in de hoogste mate, in het bijzonder
cupere (cupiō), cupī(v)isse, cupītus = wensen, verlangen
praesidium = 1. bescherming; 2. garnizoen
nē + *coni.* = opdat niet, om te voorkomen dat
ibī-dem = op dezelfde plaats
trucīdāre = afslachten
poscere, poposcisse = (op)eisen; *hier jur.* = ‘voor het gerecht dagen’
ne-fārius = goddeloos, gewetenloos
re-stāre = overblijven, resteren
14 facilius *comp.* < facile *bijw.* = ‘gemakkelijker’
haec *nom. mv. onz.* < (hic, haec) hoc
ā, ab, abs + *abl.* = 1. **van(af)**; 2. door (*als handelende pers. bij pass.*)
initium (< inīre) = begin
vōbīs exponēmus, quemadmodum res gesta sit
exponēmus *fut.*
quem-ad-modum = zoals, hoe
sit *praes. coni. indir. vr.*
gerere, gessisse, gestus = 1. dragen; 2. uitvoeren, volbrengen; 3. *pass. ook:*
gebeuren

ex-pōnere, exposuisse, expositus = uitstallen, **uiteenzetten**, voorhouden, blootstellen

exponēmus *fut.*

(in)nocēns (< nocēre) = (on)schadelijk, **(on)schuldig**

miseria (< miser) = ellende

cō-gnōscere, cōgnōvisse, cōgnitus = 1. **leren kennen**; 2. erkennen; 3. herkennen

quō ... possītis *praes. coni. finalis (v. doel) in betrek. bijzin* = ‘zodat jullie *daardoor* kunnen’

VI 15 huiusce = huius

mūniceps, -cipis = inwoner van een ‘mūnicipium’

Amerīnus (< Ameria) = 1. *bijvoeg.* ‘Ameriaans’; 2. *zelfst.* inwoner van Ameria

cum ... tum = niet alleen ... maar vooral ook

genus *onz.* = 1. geslacht; 2. **afkomst**; 3. soort

nōbilitās *vrl.* (< nōbilis) = aristocratie

pecūnia = geld(bedrag)

genere, nōbilitāte, pecūniā *abl.* = ‘wat betreft ...’

facile *bijw.* < facilis = gemakkelijk

mūnicipium = vrijstad *met zelfbestuur en eigen senatoren* (= decuriōnēs)

vīcinitās *vrl.* = buurt, omgeving

grātia = gunst

eī *dat. ev.* < is, ea, id

hospitium (< hospes) = gastvriendschap

erat eī ... hospitium = ‘er was hem ... gastvriendschap, **hij had** ...

flōrēre (flōrēō), flōruisse = bloeien, floreren, hoog in aanzien staan, uitblinken

nōbilis = 1. bekend, berucht, beroemd; 2. aanzienlijk, **voornaam**, aristocratisch

domesticus (< domus) = 1. **huiselijk**; 2. van de familie; 3. binnenlands

ūsus, -ūs = 1. gebruik, nut, behoefte; 2. **omgang**

cōnsuētūdō *vrl.* (< cōnsuēscere) = 1. gewoonte; 2. **vertrouwelijke omgang**

quās ... familiās

aequus = 1. effen, vlak, gelijk; 2. **billijk, rechtvaardig**

honestās *vrl.* (< honestus) = eer, aanzien, fatsoen

amplītūdō *vrl.* (< amplus) = grote omvang, grootsheid, aanzien

grātiā + *gen. ervóór* = wegens (= causā + *gen. ervóór*)

nōmināre (< nōmen) = (be)**noemen**

itaque = dus (= igitur = ergō)

(in)commodum (< (in)commodus) = (on)gemak, (nadeel) voordeel

patrimōnium (< pater) = vaderlijk erfdeel

domesticus (< domus) = 1. huiselijk; 2. **van de familie**; 3. binnenlands

praedō = rover

ē-ripere, ēripuisse, ēreptus = weg-, ontrukken, roven

pos-sidēre (possidēō), possēdisse, possessus = bezitten

et fāma = 1. gerucht; 2. faam, **reputatie**

hospes = gast(vriend)

paternus (< pater) = vaderlijk, van de vader

16 cum ... tum = niet alleen ... maar vooral ook; *let op: cum is hier ook voegwoord*
+ *coni.* = ‘toen niet alleen ... maar vooral ook’

fautor, fautōris (< favēre = begunstigen) = begunstiger, aanhanger, fan

proximus (*superl.* < prope) = het meest dichtbij, laatste, vorige

hōc tumultū proximō *abl. temp. (v. tijd)* = ‘tijdens dit laatste oproer’

et cum omnium nōbilium

nōbilium *gen. mv.* < nōbilis: *hier zelfst.*

- salūs, salūtis *vrl.* = welzijn, redding, veiligheid, leven
dis-crīmen, -minis *onz.* = 1. scheidslijn; 2. **gevaarlijke, kritische situatie**
pars *vrl.* = *hier:* ‘partij’
causa = *hier:* ‘belang’
opera = inspanning, moeite (*pas op:* = *ook: nom./acc. mv.* < opus = *voltooid* werk)
rēctus (*ppp.* < regere) = recht, rechtschapen, juist
putāre = 1. menen (+ *a.c.i.*); 2. beschouwen als
honestus (< honor) = eerzaam, fatsoenlijk
inter suōs = ‘onder de zijnen, zijn vrienden, mensen’
numerāre (< numerus) inter + *acc.* = tellen, rekenen onder
posteā-quam = postquam = nadat
cōn-stituere (< statuere), cōnstitisse, cōnstitūtus = vaststellen, instellen, besluiten
re-cēdere, recessisse, recessum = terugwijken, zich terugtrekken; 2. **afstand**
doen (van = ab + abl.)
prō-scribere, prōscripsisse, prōscriptus = verbeurd, vogelvrij verklaren
ad-versārius = tegenstander
adversāriōs fuisse *n.c.i. bij* putābantur = ‘van wie werd verondersteld dat ze tegenstanders waren geweest’
Rōmae *gen. v. plaats (bij stadnamen, eilandjes en domus > domī)* = in, te Rome
frequēns = talrijk, veelvuldig, vaak aanwezig, frequent
forum = 1. **forum** (*plein als centrum van het openbare leven*); 2. rechtbank
ōs, ōris *onz.* = 1. mond; 2. gezicht (*pars pro toto*)
cotīdiē = dagelijks
versārī = verkeren, verblijven, zich bevinden, aanwezig zijn
magis = meer
ex-sultāre = opspringen, juichen
vidērī, vīsum esse = schijnen, lijken
timēre (timeō), timuisse **nē** + *coni.* = vrezen, bang zijn **dat** (*evenzo bij metuere, verērī enz.*)
quid = aliquid (‘*na sī, nisi, num en nē gaat ‘ali’ niet meer mee*’)
(ali)quid calamitātis *gen. partitivus (v. deel)* = enige schade, enig nadeel
ad-cidere (< cadere), accidisse = 1. neervallen; 2. **gebeuren**
17 vetus, veteris, *abl. vetere, nom./acc. onz. mv. vetera, gen. mv. veterum* = oud
in-imīcitia (< inimīcus ↔ amīcus) = vijandigheid
erant eī ... inimīcītae = er waren hem ... vijandigheden, **hij had ...**
duōbus *abl. mnl.* < duo = twee
quōrum *gen. mv. mnl.* < quī (quae, quod) = ‘van wie’
alter ... alter = de een ... de ander (*bij twee; bij meer: aliī ... aliī*)
sed alterum tria
tria *acc. onz.* < trēs = drie
praedium = landgoed
tam ... quam = zo ... als
cavēre (caveō), cāvisse, cautus = zich hoeden, oppassen voor
potuisset *plqpf. coni. irrealis* = hij zou hebben/had gekund
metuere, metuisse = vrezen, bang zijn (= timēre = verērī)
solēre (soleō), solitum esse (*semideponens*) = gewoon zijn (te ...)
vīvere, vīxisse, vīctum = leven
vīveret *impf. coni. irrealis* = hij zou leven
iniūriā *abl.* = ten onrechte
nam duo istī T. Rōsciī ... hominēs eius modī sunt
iste, ista, istud = die bij jou (*ook negatief: iste vir = ‘die kerel, vent’*)

- (duo) T. Rōsciī = ‘de (twee) Titussen Rosciussen’
 alterī *geen gen. maar dat. ev.* < alter (*gen.* = alterīus)
 cō-gnōmen, -ninis *onz.* = bijnaam
 alterī cōgnōmen ... est = ‘de een **heeft** de bijnaam’
 et iste
 hominēs eius modī = ‘mannen van dien aard, zulke kerels’
 plūrimus (*meestal mv.*) *superl.* < multus = de meeste, zeer veel
 palma = (zege)palm
 gladiātor *ironisch voor sīcārius: een goede gladiator was een gewaardeerd man*
 habēre = *ook*: houden voor, beschouwen als
 hic (haec, hoc) *nom. mnl. ev. zelfst.* = deze man, hij hier
 nūper = onlangs, pas geleden
 lanista = gladiatorenmeester (*hier ironisch voor ‘bandietenbaas’*)
 ad eum *bijvoeg.* lanistam = ‘naar die gladiatorenmeester’
 sē cōn-ferre (cōnferō), contulisse ad/in + *acc.* = zich begeven naar
 quī-que = et quī
 hanc pūgnam: *nl. de moord op Sex. Roscius sr.*
 tīrō, tīrōnis = recrūt, beginneling
 quod sciam (*praes. zog. conī. ‘van beperking’*) = ‘voor zover ik weet’
 magister, -trī = (leer)meester
 superāre + *abl.* = overtreffen in
- VII 18 Ameriae *gen. v. plaats* = in, te Ameria
 et cum hic filius
 as-siduus = voortdurend (aanwezig)
 cum-que = et cum
 sē dare, dedisse + *dat.* = zich overgeven, zich wijden aan
 rūsticus (< rūs) = landelijk, van het platteland, plattelands-
 occīditur *praes. historicum*
 balneae, -ārum (*alleen mv.*) = badhuis
 Pallacīnus = ‘Pallacijns’, van Pallacina (*stadswijk*)
 red-īre, rediisse, reditum = terugkeren
 ā, ab, abs + *abl.* = 1. **van**(af); 2. door (*als handelende pers. bij pass.*)
 cēna = avondmaaltijd
 ipse, ipsa, ipsum *benadrukt het woord waar het bijhoort* = zelf, persoonlijk,
maar ook: op zichzelf, alleen al, juist
 su-spīciō, -ōnis *vrl.* = 1. argwaan, **verdenking**; 2. vermoeden
 per-tinēre (pertineō), pertinuisse ad + *acc.* = 1. zich uitstrekken, zich verbreiden
 tot; 2. aangaan, betreffen, betrekking hebben op; = *hier*: ‘vallen op’
 pertineat *praes. conī. indir. vr.*
 vērūm = maar (*sterker dan sed*)
 ad-hūc = (nu) nog
 su-spīciōsus (< suspīciō) = 1. achterdochtig; 2. **verdacht**
 per-spīcuus = doorzichtig, transparant, duidelijk
 fēcērit *fut. ex.* (< facere (faciō), fēcisse, factus) *vertaal*: ‘(hij) zal maken’
 af-fīnis + *gen./dat.* = aangrenzend aan
 culpa = schuld
 affīnis culpaē = ‘medeplichtig’
 iūdicātōte *imp. mv. fut.* < iūdicāre = ‘jullie zullen moeten beoordelen’
- 19 occīsō Sextō Rōsciō *abl. abs.*
 Ameriam = naar, in Ameria (*acc. van richting zonder in of ad, die wordt
 gebruikt bij namen van steden, kleine eilanden en domus*)

nuntiāre (< nuntius) = melden, berichten
 quī-dam, quaedam, quiddam (*zelfst.*), quoddam (*bijvoeg.*) = (een) zeker(e), bepaald(e); *maar*: quidem = weliswaar, althans, tenminste (*staat achter het benadrukte woord*)
 tenuis = dun, mager, arm
 libertīnus (< liber) = vrijgelatene
 familiāris (< familia) *zelfst.* = 1. huisslaaf; 2. **vertrouwing**
 istīus *gen. ev.* < iste, ista, istud
 domus, -ūs **vrl.**, *abl.* domō, *gen. mv.* domuū of domōrum, *acc. mv.* domūs of domōs
 domum = naar (het) huis
 in-imīcus ↔ amīcus = 1. *zelfst.* vijand; 2. *bijvoeg.* vijandig
 hōra = uur
 nox *vrl.* = nacht
 dī-lūculum = ochtendschemering
 p̄mō dīlūculō *abl. temporis (v. tijd)* = ‘bij het begin van de ochtendschemering’
 (zog. *dominant gebruik van bijvoeg. nmw.*: *er is maar één ochtendschemering*)
 nuntius = 1. **bode**; 2. bericht
 decem hōrīs *abl. temp. (v. tijd)* = in tien uur
 nocturnus (< nox) = nachtelijk
 sex et quīnquāgintā mīlia pasuum = zesenvijftig mijl (83 km)
 cisium = tweewielig licht koetsje
 cisiīs *abl. mv.*: *Cic. suggereert dat er onderweg ook nog van koets en paarden zou zijn gewisseld*
 per-volāre = vliegen over (*nl. over 56 mijl*)
 ex-optāre = vurig wensen
 nuntius = 1. bode; 2. **bericht**
 cruor *mnl.* = bloed (*buiten het lichaam*)
 quam + *superl.* = zo ... mogelijk
 recēns = vers, recent
 tēlum = wapen
 paulō ante = kort tevoren
 ex-trahere, extraxisse, extractus = uittrekken
 20 quadrīduō *abl. temp. (v. tijd)* = op de vierde dag
 quō *abl. temp. (v. tijd)* = *hier*: ‘nadat’
 Volaterrās = in, naar Volaterrae (*acc. v. richting bij stadsnamen*)
 dē-ferre (dēferō), dētulisse, dēlātus = naar beneden brengen, **overbrengen**, aangeven
 magnitūdō, -dinis *vrl.* (< magnus) = grootte, grote omvang
 pecūnia = geld(bedrag)
 bonitās, -ātis *vrl.* (< bonus) = 1. goedheid; 2. **goede kwaliteit**
 fundus = landgoed (= praedium)
 decem et trēs = dertien (= trēdecim)
 Tiberim *acc.* < Tiberis = Tiber
 tangere, tetigisse, tāctus = aanraken, grenzen aan
 in-opia (< inops) = gebrek, behoefte
 sōlitūdō, -dinis *vrl.* (< sōlus) = eenzaamheid
 com-memorāre (*vgl. memoria*) = herinneren aan, vermelden
 dē-mōnstrāre + *a.c.i.*: ‘hunc hominem ... tollī posse’
 cum + *coni.* = 1. toen, nadat; 2. **omdat**; 3. hoewel; 4. terwijl (daarentegen)
 splendidus = schitterend, voortreffelijk

- grātiōsus (< grātia) = geliefd, geacht
 nūllō negōtiō *abl.* = zonder moeite
 per-facilis = heel gemakkelijk
 in-cautus (< cavēre) = onvoorzichtig, **argeloos**
 ī-gnōtus + *gen.* = onbekend met, onkundig van
 tollere, sustulisse, sublātus = 1. opheffen; 2. wegnemen
 dē mediō tollere = ‘uit de weg ruimen, liquideren’
 opera = inspanning, moeite; = *hier*: ‘medewerking’
 pol-licēri (polliceor), pollicitum esse = beloven
 VIII 21 diūtius *comp.* < diū = langer (*v. tijd*)
 tenēre (teneō), tenuisse, tentus = (vast)houden; = *hier*: ‘ophouden’
 societātem co-īre (coeō), coisse, coitus = een contract sluiten, een
 samenwerkingsrelatie aangaan
 prō-scriptiō *vrl.* (< prōscribere) = verbeurd-, vogelvrijverklaring
 mentiō, -ōnis *vrl.* = (ver)melding
 mentiōnem facere = melding maken (*van = gen.*)
 fieret *imperf. coni.* < fieri *als pass. voor* facere
 cum etiam *īī, quī*
 dē-fungī, dēfūctum esse + *abl.* = 1. afmaken, voltooiën; 2. **doorstaan, trotseren**
 sē-sē = sē
 arbitrārī (< arbiter = scheidsrechter) + *a.c.i.* = menen dat ... (= putāre)
 nōmen Sextī Rōsciī refertur
 re-ferre (referō), rettulisse, relātus = 1. terugbrengen; 2. overbrengen,
 rapporteren; 3. **inschrijven**
 tabula = 1. plank; 2. akte; 3. lijst, **register**
 studiōsus + *gen.* (< studium) = ijverig, aandachtig, enthousiast voor
 cuius *gen. ev.* < quī, quae, quod
 manceps, -cipis = (op)koper *bij een openbare veiling*; = *hier*: ‘eigenaar’
 vel = 1. of; 2. + *superl.* = **zeker, beslist**
 proprius = 1. iemands/zijn eigen; 2. eigenaardig, typisch; = *hier*: ‘in eigendom’
 trādere, trādissime, trādītus = overgeven, overleveren, overhandigen
 hodiē = vandaag, heden (*herī* = gisteren; *crās* = morgen)
 reliquus (< relinquere) = over(gelaten, -gebleven), overig
 nōmine *abl.* + *gen.* = in naam van
 quem-ad-modum = zoals, hoe
 impetus, -ūs = aanval, overval
 impetum facere = *hier*: ‘in beslag proberen te nemen’
 omnia *acc. mv. onz.* < omnis = 1. elk, alle; 2. geheel
 haec *zelfst.* omnia = ‘al deze dingen, dit alles’
 im-prūdēns = 1. onverstandig; 2. **onkundig, onwetend**
 imprūdente Sullā *abl. abs.*
 certō scīre, scī(v)isse, scītus = zeker weten
 22 *deze en de volgende paragraaf tot* Quī in suā rē: *praes.!*
 neque enim mīrum *est: hoofdzin bij* ‘sī aliquid nōn animadvertat’
 mīrus = verbazingwekkend, wonderlijk
 eō-dem *abl. ev.* < idem
 praeteritus (< praeterīre) = voorbij(gegaan), afgelopen
 sānāre = genezen (= beter maken, *maar ook*: beter worden)
 īn-stāre, īnstītisse, īnstātūrus = 1. (blijven) staan; 2. op de hielen zitten;
 3. **dreigen, ophanden zijn**
 prae-parāre = voorbereiden, **zich voorbereiden voor**

et cum (3x)

pāx vrl. = vrede

ratio vrl. = 1. (be)rekening; 2. ziens-, denkwijze, reden; 3. **mehode, manier, plan** (+ *gen. gerund.* = om te ...)

potestās vrl. = macht (+ *gen. gerund.* = om te ...)

spectāre = kijken naar, het oog hebben op

et ūnus omnia

gubernāre = besturen

tot *onverbuigb.* = zóveel; quot *onverbuigb.* = hoeveel; tot ... quot = zoveel ... als

distentus = druk bezet

re-spīrāre = uitademen, **weer op adem komen**

ali-quis, aliquā, aliquid = iemand, iets, sommigen

animad-verte, *animadvertisse*, *animadversus* = de aandacht richten op,

(be)merken

animadvertat praes. coni. pot. (v. mog.)

sī aliquid nōn animadvertat: hier niet de regel 'na sī, nisi, num en nē enz.',

waardoor er extra nadruk op valt = 'als hij natuurlijk iets niet zou merken'

praesertim = vooral, in het bijzonder

multus (meestal mv.) = veel, vele(n)

occupātiō vrl. (< *occupāre*) = het bezig zijn

ob-servāre = 1. in acht nemen; 2. **observeren, in de gaten houden**

aucupārī = loeren op

simul atque/ac = zodra

dē-spicere, dēspexisse, dēspectus = 1. neerkijken, minachten; 2. **de blik**

afwenden

dēspexerit (fut. ex.) vertaal: 'hij kijkt niet'

huiusce modī = van deze aard, dergelijk

mōlīrī = 1. in beweging zetten, ondernemen; 2. **beramen**

quod = het feit dat

quam-vīs + coni. = hoewel (= *quamquam + ind.*)

fēlīx, fēlīcis = succesvol (*tevens bijnaam van Sulla*)

sīc-ut (= zoals) *est = hier:* 'wat hij inderdaad ook is'

fēlīcītās vrl. (< *fēlīx*) = succes

nēmō, nēminis = niemand

familia = huishouden

im-probus = (zedelijk) slecht, immoreel, stout (puer)

quī ... habeat praes. zog. definiërende coni. in betrek. bijzin (coni. niet vertalen)

23 *optimus ironisch*

prō-cūrātor, -ōris = gevolmachtigde, zaakwaarnemer

et in praedia

et hunc miserum

lūctus, -ūs = rouw, verdriet

perditus (ppp. < perdere) = **te gronde gericht**, verloren, verdorven

nōn-dum = nog niet

fūnus onz. = begrafenis; = *hier:* 'lijk, kadaver'

paternus (< *pater*) = vaderlijk, van zijn vader

iūsta solvere, solvisse, solūtus = 'de laatste eer bewijzen'

nūdus = naakt, onbemiddeld, zonder geld

ē-icere (ēiciō), ēiēcisse, ēiectus + (ab, dē, ex) abl. = uit-, weggooien, **verbannen**

uit

focus = haard(vuur)

patrius (< pater) = vaderlijk, van de vader (= paternus)
 deī penātēs = huisgoden
 prae-ceps (< caput) = met het hoofd naar voren, halsoverkop, overhaastig
 ex-turbāre + *abl.* = met geweld verjagen uit
 et ipse
 amplus = wijds, ruim, **omvangrijk**, aanzienlijk, prachtig, groots
 pecūnia = geld(bedrag)
 dominus = *hier*: ‘eigenaar’
 is, quī
 egēns = arm (= tenuis)
 ut fit = ‘zoals dat gebeurt’
 īn-solēns (< solēre) = niet gewend aan, ongewoon, **onmatig**
 aliēnus (< alius) = 1. vreemd; 2. **andermans**
 in aliēnā pecūniā
 multa *acc. mv. onz.* = ‘veel dingen, veel’
 palam = openlijk
 domum suam = naar zijn huis
 au-ferre (auferō), abstulisse, ablātus = wegbrengen, weghalen
 plūrēs *mv.*, plūra *onz.*, *gen.* plūrium (*comp.* < multus) (*alleen mv.*) = meer
 medium (< medius) = 1. het midden; 2. de openbaarheid; = *hier*: ‘het zicht’
 re-movēre (removeō), remōvisse, remōtus = weghalen, verwijderen
 paucus (*meestal mv.*) ↔ multus = weinig
 adiūtor = helper
 largus ↔ avārus = rijkelijk, royaal, gul
 ef-fūsus (*ppp.* < effundere = uit-, vergieten) = verkwistend, mateloos
 auctiō *vrl.* = veiling
 cōstitutā auctiōne *abl. abs.*
 vendere, vendidisse, venditus ↔ emere = verkopen
IX 24 quod *rel. aansl.* Amerīnīs *dat.* vīsum est *perf. pass.* (< vidērī = schijnen, lijken) =
 ‘en dit (*nl. het voorafgaande*) vonden de Amerianen’
 ūsque eō ... ut + *coni.* = dermate, zózeer dat
 in-dīgnus = onwaardig, smadelijk
 urbe tōtā *abl.* = in de hele stad
 flētus, -ūs = gehuil
 gemitus, -ūs = gezucht
 multa *acc. mv. onz.* < multus = ‘veel dingen, veel’
 simul = gelijktijdig, tegelijk
 (ante oculōs) versārī = *hier*: ‘zweven’
 flōrentissimus *superl.* < flōrēns *ppa.* < flōrēre
 (mors) crūdēlis = wreed
 dē + *abl.* = 1. van(af), (van)uit; 2. **over** (*bij ww. zoals dīcere, audīre e.d.*)
 quidem = (*benadrukt het voorafgaande woord*) weliswaar, althans, tenminste
 nē ... quidem = zelfs niet
 iter, itineris *onz.* = 1. mars, tocht, reis 2. weg; = *hier*: ‘toegang’
 sepulcrum = graf
 reliquisset *plqpf. coni. caus. (v. oorzaak) in betrek. bijzin* = ‘(die) immers had
 overgelaten’
 patrius (< pater) = vaderlijk, van z’n vader (= paternus)
 bonum (< bonus) = het goede; bona *mv.* = goederen, have en goed
 emptiō, -ōnis *vrl.* (< emere = kopen) = koop
 flāgitiōsus (< flāgitium) = schandelijk

- fūrtum = diefstal
 rapīna = roverij
 dōnātiō *vrl.* (< dōnāre) = gift
 ardēre (ardeō), arsisse, arsūrus = branden
 mālle (mālō), māluisse + *a.c.i.* = liever willen dat ...
 māllet *imperf. zog. definiërende coni. in betrek. bijzin (coni. niet vertalen)*
 sē iactāre = pralen, pronken, opscheppen
 dominārī (< dominus) = heersen, de baas zijn
 quam vidēre ... iactantem sē et dominantem T. Rōscium = ‘dan T. Roscius te zien pralen en de baas spelen’ (*bij ww. van zuivere waarneming i.p.v. a.c.i. ook acc. + ppa.*)
- 25 itaque = dus (= igitur = ergō)
 decuriō = raadslid (*van een mūniceps*)
 dēcrētum (< dēcernere) = besluit
 statim = meteen
 decem p̄mī decuriōnēs = *de tien vertegenwoordigers van de tien klassen van een vrijstad*
 pro-ficīscī, profectum esse = vertrekken
 quī vir = ‘wat voor een man’ (= quālis vir)
 fuerit *perf. coni. indir. vr.*
 et conquerantur
 et ōrent
 ōrāre = 1. zeggen, spreken; 2. smeken, **vragen**
 illūs *gen. ev.* < ille, illa, illud
 mortuus (*ppp.* < morī) = 1. *bijvoeg.* dood; 2. *zelfst.* dode, **overledene**
 cōn-servāre = bewaren, **redden**
 velit *praes. coni.* < velle = willen
 quaesō, quaesumus (< quaesere) *onvolledig ww.* = ik (wij) verzoek(en), ‘alstubieft’
 lēgātus = 1. onderbevelhebber; 2. gezant, **afgevaardigde**
 intelligitur + *a.c.i.* = ‘men begrijpt dat ...’
 id, quod = ‘wat namelijk’
 imprūdente L. Sullā *abl. abs.*
 flāgitium = schanddaad
 et ipse = ‘zelfs zelf’
 ad-lēgāre = ernaar toesturen
 quī peterent *imperf. coni. finalis (v. doel) in betrek. bijzin* = ‘die moesten vragen’
 doceant *praes. coni. fin. (v. doel)*
 pol-licērī (polliceor) pollicitum esse = beloven
 pollicērentur *imperf. coni. fin. (v. doel)*
 omnia, quae vellent, Chr̄ysogonum esse factūrum: *a.c.i. bij pollicērentur*
 vellent (< velle, voluisse = willen) *imperf. coni. in a.c.i. (bijzinnen binnen een a.c.i. hebben altijd coni.: niet vertalen)*
 esse factūrum *inf. fut.* < facere = ‘dat ze zouden doen’
- 26 ūsque adēō ... ut + *coni.* = dermate, zózeer ... dat
 per-timēscere, pertimuisse = erg bang worden (timēre = bang zijn)
 dē hīs rēbus Sullam docērī *a.c.i. bij māllet*
 ille = *Chrysogonus*
 antīquus = oud, eerbiedwaardig, ‘van de oude stempel’
 cēterī, cēterae, cētera (*alleen mv.*) = overige(n) (*vgl. ons ‘etc.’ = et cētera*)
 cēterōs *hominēs*
 fingere, fīnxisse, fictus = vormen, verzinnen, **zich voorstellen**

fingerent *imperf. zog. definiërende coni. (niet vertalen)*
 ille = *Chrysogonus*
 cōn-firmāre (< firmus = stevig) = verzekeren, bevestigen, staven
 ex-imere, exēnisse, exemptus = wegnemen, verwijderen, schrappen
 exemptūrum *esse: inf. fut. < eximere*
 et praedia
 vacuus = leeg; *hier jur.* = ‘onbezwaard’
 trādītūrum *esse*
 cum-que = et cum
 id futūrum *esse: a.c.i. bij apprōmitteret*
 futūrum *esse: inf. fut. < niet esse, maar < fierī = ‘dat het zou gebeuren’*
 ad-prōmittere, apprōmīssisse, apprōmissus = erbij beloven
 rē in-ōrātā *abl. abs.* = ‘zonder dat er iets was gezegd of gevraagd’
 re-vertī (revertor), revertisse (*heeft pass. praes.-vormen met actieve betekenis, maar normale perf.-vormen*) = terugkeren (= redīre)
 prīmō *adv.* = eerst, om te beginnen
 dif-ferre (differō), distulisse, dīlātus = uitstellen
 cotīdiē = dagelijks
 prō-crāstināre (< crās) = tot morgen uitstellen
 istī *nom. mnl. mv. zelfst.* = ‘die kerels’
 coepisse, coeptus = begonnen zijn (*alleen perf.-vormen; voor de praes.-vormen wordt incipere gebruikt*)
 ali-quantō *adv. + comp.* = heel wat
 lentius *comp. bijw.* < lentus ↔ celer = traag, langzaam
 dē-lūdere, dēlūsisse, dēlūsus = voor de gek houden
 id, quod = ‘wat namelijk’
 facile *bijw.* < facilis = gemakkelijk
 īn-sidiae, -ārum (*alleen mv.*) = hinderla(a)g(en)
 in-columis = ongedeerd
 dominō incolumī *abl. abs.* = ‘zolang de eigenaar ongedeerd is’
 ob-tinēre (obtinēō), obtinuisse, obtentus = vasthouden, in bezit hebben
 X 27 quod *rel. aansl.* = ‘en dit’ (*nl. het voorafgaande*)
 simul atque/ac = zodra
 sentīre, sēnsisse, sēnsus = voelen, bemerken
 dē sentiētiā = ‘op advies’
 cō-gnātus (< nātus) = familielid
 cōn-fugere (cōnfugiō), cōnfūgissee = zijn toevlucht nemen tot
 sē-sē = sē
 soror = zus
 Baliāricus = ‘de Balearische’
 honor *mnl.* = eer
 causā + *gen. ervóór* = wegens
 ūtī, ūsum *esse + abl.* = gebruiken, omgaan met
 plūrimum *bijw.* = het meest, zeer veel
 mulier = vrouw
 id, quod = ‘wat namelijk’
 ex-īstimāre = menen, geloven, (waard) achten
 quasi = als(of), als het ware
 vestīgium = spoor
 officium = *hier:* ‘plichtsbeseft’
 re-manēre (remanēō), remānsisse, remānsus = achterblijven

ea = *Caecilia*
 in-ops = arm, behoeftig (= tenuis = egēns)
 ex-pellere, expulisse, expulsus ex + *abl.* = verdrijven, verjagen uit
 fugere (fugiō), fūgisse, fugitūrus = ontvluchten, vluchten voor
 latrō = rover, moordenaar (*sterker dan praedō*)
 tēlum = wapen
 mīna = bedreiging, dreigement
 domum re-cipere (recipiō), recēpisse, receptus = ‘in haar huis opnemen’
 op-primere, oppressisse, oppressus = neer-, onderdrukken, overweldigen
 dē-spērātus (< dēspērāre = wanhopen) = opgegeven
 opitulārī + *dat.* = helpen
 dīligentia = zorgvuldigheid
 reus = aangeklaagde
 in reōs = in tabulās reōrum
 in prōscrīptōs = in tabulās prōscrīptōrum
 28 istī = ‘die mannen bij jou’ (*nl. Magnus en Capito bij aanklager Erucius*)
 cūstōdīre (< cūstōs = bewaker) = bewaken
 cōnsilium capere (capiō) cēpisse, captus ... ut + *coni.* = het plan opvatten, op het
 idee komen ... dat (ze) .../om te ...
 plēnus + *gen.* = vol met, vervuld van
 nōmen alicuius dēferre dē + *abl.* = ‘iemand aangeven wegens’
et ut ad eam rem
 vetus, veteris, *abl. vetere, nom./acc. onz. mv. vetera, gen. mv. veterum* = oud
 com-parāre = voorbereiden, aanschaffen, **zich verschaffen**
 parricīdium = vadermoord
 sub-esse (subsum) = eronder, ten grondslag liggen
 quon-iam = aangezien
 pūgnāre nōn poterant
 crīmine *en tempore abl. instrum.* (‘waarmee’) = ‘met behulp van ...’
 loquī, locūtum esse = spreken
 putō ita loquī hominēs = ‘ik denk dat de kerels als volgt spreken’
 quod = omdat
 essent *imperf. coni. in bijzin bij a.c.i. (niet vertalen)*
 con-demnāre = veroordelen
 oportēre *inf. in a.c.i. bij loquī*
 esset *imperf. coni. in bijzin bij a.c.i.*
 ad-dūcere, addūxisse, adductus in/ad + *acc.* = aanvoeren, brengen naar
 patrōnus (< pater) = beschermer, verdediger, advocaat
 propter + *acc.* = wegens
 grātia = gunst
 dēfutūrōs *esse: inf. fut. in a.c.i.*
 de-esse (dēsum), dēfuisse = ontbreken
 venditiō *vrl.* (< vendere) ↔ emptiō = verkoop
 verbum facere = één woord spreken
 esse factūrum *inf. fut. in a.c.i.*
 ipse, ipsa, ipsum *benadrukt het woord waar het bijhoort* = zelf, persoonlijk,
maar ook: op zichzelf, alleen al, juist
 atrōcītās *vrl.* (< atrōx) = gruwelijkheid
 fore = futūrus, -a, -um esse < *niet esse, maar fierī* = ‘dat het zal gebeuren’
 tollere, sustulisse, sublātus = 1. opheffen; 2. wegnemen; = *hier:* ‘liquideren’
 ab nūllō = door niemand

- 29 adeō = zózeer (*pas op*: ideō = daarom)
 ā-mentia (< āmēns) = waanzin
 im-pellere, impulsisse, impulsus = aandrijven, aanzetten, bewegen tot quem ..., eum ... (*betrek. bijzin wordt voorop geplaatst*)
 eum iugulandum *gerundiv.* = ‘om hem te wurgen’
- XIII** 37 arguere, arguisse, argūtus = 1. beweren, aantonen, bewijzen; 2. weerleggen;
 3. **beschuldigen, aanklagen** (+ *a.c.i.*)
 Sex. Roscius arguitur + *n.c.i.* = ‘Sex. R. wordt ervan beschuldigd dat hij ...’
 scelestus (< scelus) = misdadig
 (im)mortālis (< mors) = (on)sterfelijk
 facinus, -noris *onz.* (< facere) = daad, wandaad, misdaad
 eius modī = ‘van dien aard’
 quō ūnō maleficiō... videantur *praes. zog. definiërende coni. in betrek. bijzin* =
 ‘dat door deze éne misdaad ... lijken’
 com-plectī, complexum esse = omarmen, **omvatten**
 complexa: *hier met pass. betekenis*
 id, quod = ‘wat namelijk’
 prae-clārus = zeer helder, schitterend, uitmuntend
 vultus, -ūs = gezicht(suitdrukking)
 laedere, laesisse, laesus = verwonden, kwetsen, krenken
 pietās, -ātis *vrl.* (< pius = plichtsgetrouw) = plicht, liefde voor 1. de goden; 2. de staat; 3. de (voor)ouders en kinderen; = *hier*: ‘de liefde van de kinderen (*voor de ouders*)’
 quod supplicium satis ācre reperiētur ...?
 ācer, ācris, ācre = scherp(zinnig), fel, hevig; = *hier*: ‘streng’
 supplicium = (streng) straf
 re-perīre, repperisse, repertus = vinden (= invenīre)
 reperiētur *fut.*
 of-ferre (offerō), obtulisse, oblātus = aanbieden
 parēns (< parere, pariō) = vader *of* moeder (parentēs = ouders)
 mortem offerre parentī = ‘zijn vader ter dood brengen’
 obtulerit (*fut. ex.* < offerre) *vertaal*: ‘(hij) brengt’
 postulāre = eisen
 postulāret *imperf. coni. pot. (v. mog.)*
 iūs, iūris *onz.* ↔ iniūria = het recht
 dīvīnus = goddelijk
 hūmānus (< homō) = menselijk
 cōgere, co-ēgisse, coāctus = 1. verzamelen; 2. **dwingen**
 cōgēbant = ‘zouden moeten dwingen’ (*Cic. ziet dit als feit*)
- 38 singulāris = afzonderlijk, uitzonderlijk
 rārō (< rārus) = zelden
 ex-sistere, exstittisse = ontstaan, voorkomen, zich voordoen
 quandō = aliquandō (*‘na sī, nisi, num en nē gaat ‘ali’ niet meer mee’*) = eens, ooit
 (sī audītum) sit *praes. coni. pot. (v. mog.)* = ‘als men ervan mocht horen’
 portentum = huiveringwekkend voorteken
 prōdigium = huiveringwekkend voorteken
 similis + *gen./dat.* = gelijk(soortig) aan, lijkend op
 numerāre (< numerus) = 1. tellen, rekenen; 2. **beschouwen als**
 numerētur *praes. coni. pot. (v. mog.)*
 tandem = uiteindelijk, tenslotte
 Gāi Erucī *voc.* < Gāius Erucius

argūmentum (< arguere) = bewijs (*niet*: argument = ratiō)
 cēnsēre (cēnsēō), cēnsuisse, cēnsus = beoordelen, menen + *a.c.i.*
 -ne *vraagpartikel achter eerste woord van de zin: maakt van de zin een vraagzin; vervangt ons '?*
 nōn-ne *vormt vraagzin, waarop als antwoord 'ja' wordt verwacht*
 nōnne *oportet et audāciam ...*
 audāciam ... *singulārem*
 in crīmen vocārī = 'aangeklaagd worden'
 vocētur *praes. zog. definiërende coni. in betrek. bijzin (niet vertalen)*
 mōs *mnl.* = zede, gewoonte, gebruik; *mv. ook*: levenswijze, -wandel
 ferus = wild
 im-mānis = 1. enorm; 2. **onmenselijk**
 vitium = gebrek, fout
 natūram ... *dēditam*
 dēditus + *dat.* = toegewijd, overgegeven aan
 dēnique = *hier*: 'in het kort'
 perniciēs, -eī = verderf, ondergang
 prō-flīgāre = verpletteren, vernietigen
 quōrum *rel. aansl.* = 'maar van deze dingen', 'maar hiervan' (= quārum rērum)
 in Sex. Rōscium = *hier*: 'tegen ...'
 ob-icere (obiciō), obiēcisse, obiectus = opwerpen, tegenwerpen, voor de voeten
 werpen, verwijten, ten laste leggen
 causā + *gen. ervóór* = wegens; obiciendī causā = 'om ten laste te leggen'
 XIV 39 quī homō? = 'wat voor een man?' = quālis homō?
 adulēscēntulus-ne *vraagpartikel toevoegen*
 adulēscēntulus (< adulēscēns) = jongen, puber
 corruptus (*ppp.* < corrumpere) = verdorven, bedorven, corrupt
 nēquam *onverbuigb.* = waardeloos
 in-dūcere, indūxisse, inductus = 1. voeren, brengen naar; 2. **verleiden, overhalen**
 annōs nātus māior quadrāgintā = meer dan veertig jaar oud
 vetus, veteris, *abl. vetere, nom./acc. onz. mv. vetera, gen. mv. veterum* = oud
 vidē-licet *bijw.* = natuurlijk
 in caede versārī = 'een bloedbad aanrichten'
 versātus *est*
 at = maar
 audīstis = audīvistis
 luxuriēs, -eī = weelde, luxe
 igitur = dus (= itaque = ergō)
 nī-mīrum (< mīrus) = zonder twijfel, natuurlijk
 aes, aeris *onz.* = 1. brons; 2. geld
 aes aliēnum = schuld
 magnitūdō, -dinis *vrl.* (< magnus) = grootte, grote omvang
 in-domitus = ongetemd
 cupiditās *vrl.* (< cupere) = begeerte, lust
 luxuria = luxuriēs
 pūrgāre dē + *abl.* = zuiveren, **vrijspreken van**
 cum + *ind.*: *zuiver temporeel* = terwijl, **toen**, (telkens) wanneer
 convīvium = gastmaal, feest
 ferē = bijna (= paene = prope)
 inter-esse (intersum), interfuisse + *dat.* = aanwezig zijn bij, deelnemen aan
 nihil dēbēre (debeō), dēbuisse, dēbitus = 'geen schulden hebben'

(n)umquam = (n)ooit
 porrō = verder, voorts
 rūs, rūris *onz.* = platteland; rūrī *abl.* = op het platteland
 habitāre = wonen
 habitārit = habitāverit *zog. definiërende coni. in betrek. bijzin (niet vertalen)*
 colere, coluisse, cultus = 1. **bebouwen, bewerken**; 2. zorgen voor; 3. vereren, in
 ere houden
 in agrō colendō *gerundiv.* = ‘in/met het bebouwen van de akker, het land’,
 ‘in/met de landbouw’ (*zog. dominant gebruik v. gerundiv.*)
 vīvere, vīxisse, vīctum = leven, zijn leven doorbrengen
 vīxerit *perf. zog. definiërende coni. (niet vertalen)*
 quae vīta *rel. aansl.* = ‘en zo’n leven’
 māximē *bijw.* < māximus = het meest, zeer, in het bijzonder
 dis-iungere, disiūnxisse, disiūnctus ab + *abl.* = (af)scheiden, afzonderen van
 con-iungere, coniūnxisse, coniūnctus cum + *abl.* = verbinden, verenigen met
 40 furor *mnl.* = razernij, waanzin (*nl. de moord op zijn vader*)
 obicere = *hier:* ‘veroorzaken’
 placēre (placeō), placuisse, placitus = bevallen (iem. = *dat.*)
 patrī nōn placēbat = ‘zijn vader mocht hem niet’
 inquit, inquiunt (*onvolledig ww.*) = hij zegt/zei, zij zeggen/zeiden
 ob + *acc.* = wegens (= propter + *acc.*)
 quam ob causam = ‘om welke reden’, ‘waarom’
 necesse est + *a.c.i.* = het is noodzakelijk dat ...
 iūstus = rechtvaardig
 magnus = *hier:* ‘belangrijk’
 per-spicius = doorzichtig, transparant, duidelijk
 ut ..., sīc = zoals ..., evenzo, zo ook
 illud: *nl.* ‘mortem oblātam esse patrī ā filiō’
 in-crēdibilis (< crēdere) = ongelofelijk, ongeloofwaardig
 verī similis = *lett.* ‘lijkend op het ware’ = waarschijnlijk
 verī similis est + *a.c.i.*
 odium = haat, afkeer, weezin
 odiō *dat. fin. (v. doel)* = ‘tot haat’
 parentī *dat.* = ‘voor zijn vader’
 necessārius = noodzakelijk
 41 rūrsus = weer, opnieuw
 eō-dem = naar hetzelfde (punt)
 re-vertī (revertor), revertisse (*heeft pass. praes.-vormen met actieve betekenis,*
maar normale perf.-vormen) = terugkeren (= redīre)
 revertāmur et quaerāmus *coni. adhortativus (v. aansporing)* = ‘laten we ...’
 fuerint *perf. coni. indir. vr.*
 ūnicus (< ūnus) = enig, alleen
 et quārē
 dis-plicēre (displiceō), displicuisse, displicitus = misvallen, mishagen (iem. = *dat.*)
 displicēret *imperf. coni. indir. vr.*
 nūllum *vitium*
 ā-mēns = waanzinnig
 ōdisse *perf.* (< odium) = haten, afkeer hebben van (*onvolledig ww.: alleen*
perf.-vormen met praes.-betekenis.)
 ōdisset *plqpf. coni. caus. (v. oorzaak)* = ‘die (immers) haatte’
 prōcreārat = prōcreāverat

- prō-creāre = voortbrengen, verwekken
quidem = (*benadrukt het voorafgaande woord*) weliswaar, althans, tenminste
cōn-stāns (*ppa.* < cōnstāre) = standvastig, evenwichtig
ergō = dus (= itaque = igitur)
perspicuum est + *a.c.i.*
profectō = inderdaad, in elk geval
fuerit *perf. coni. pot. (v. mog.)*
- XV 42 sē-cum = cum sē
sed hunc acc. ev. mnl. < hic (haec, hoc) = *zelfst.:* ‘deze man hier’
relēgārat = relēgāverat
re-lēgāre = wegsturen, verbannen
id, quod
nūgātōrius = zinloos
idem mihi ūsū venit = ‘hetzelfde overkomt mij’
causa optima = ‘zeer kansrijke zaak’
ille = *Erucius*
modus = 1. maat; 2. **manier, wijze**
modo = 1. slechts; 2. onlangs
quō modō *abl.* = op welke wijze, hoe
com-mentīcius = verzonnen
cōn-firmāre (< firmus = stevig) = verzekeren, bevestigen, **staven**
cōnfirmāret *imperf. coni. indir. vr.*
sed ego
levis = licht, lichtzinnig, onbeduidend
īn-firmāre (< firmus = stevig) = verzwakken, **weerleggen**
dī-luere, dīluisse, dīlūtus = wegspoelen, **ontkrachten**
īnfirmem, dīluam *praes. coni. indir. vr.*
in-venīre, invēnisse, inventus = **vinden**, ontdekken (= reperīre)
- 43 ais (< āiō *onvolledig ww.*) = jij zegt
frūctuōsus (< frūctus) = vruchtbaar
re-lēgātiō *vgl.* (< relēgāre) = verbanning
supplicium = (streng) straf
grātiā + *gen. ervóór* = wegens (= causā + *gen. ervóór*)
tuērī (tueor), tūtum esse = bekijken, beschouwen, beschermen, onderhouden
praedia ... colenda ac tuenda *gerundiva* = ‘... om te bebouwen en te onderhouden’
ac = atque = et (*pas op:* at = maar)
pater familias (= familiae) = gezinshoofd
ōrdō *mnl.* = (volg)orde, rij, **stand**, klasse
illīus ōrdinis: *nl. equestris* = ridderstand
patrēs familiae hoc ... optātissimum sibi putant esse
hoc: *nl.* ‘filiōs suōs ... servīre et ... cōnsūmere’
optāre = wensen
in praediīs colendīs *gerundiv.* = ‘in het bewerken/exploiteren/de exploitatie van
de landgoederen’ (*zog. dominant gebruik v. gerundiv.*)
plūrimum operae studiīque *gen. part. (v. deel)* = zeer veel moeite en aandacht
cōn-sūmere, cōnsūmpsisse, cōnsūptus = gebruiken, **besteden** (aan = in + *abl.*)
an = of (*bij vraagzinnen*)
āmandārat = āmandāverat
ā-mandāre = wegsturen, verbannen (= relēgāre)
sīc ... ut + *coni.* = zó ... dat’, ‘daarom ... zodat’
tantum-modo = slechts

- alere, aluisse, alitus = voeden, van voedsel voorzien
sed ut commodis
 carere (careo), caruisse, cariturus + *abl.* = missen, niet hebben
- 44 cōn-stāre, cōnstitisse, cōnstāturus = 1. **vaststaan**; 2. bestaan (in/uit);
 3. overeenstemmen
 cōnstat *onpers.* + *a.c.i.* = ‘het staat vast dat ...’
 hunc colendis praediis *dat. mv.* praefuisse = ‘dat hij de leiding had over de
 exploitatie van de landgoederen’
 certus = zeker, **bepaald**, beslist, besloten
 patre vīvō *abl. abs.* = ‘toen zijn vader in leven was/leefde’
 fruī, fructum esse + *abl.* = genieten (van); = *hier*: ‘het vruchtgebruik hebben van’
 solere (soleo), solitum esse (*semideponens*) = gewoon zijn (te ...)
 tamen-*ne* *vraagpartikel*
 ā tē ... appellābitur *fut. pass.*
 ap-pellāre = 1. aan-, toespreken; 2. (be)**noemen**
 rūsticānus (< rūs) = landelijk, van het platteland, plattelands- (= rūsticus)
 re-lēgātio, -ōnis *vrl.* (< relēgāre) = uitwijzing, verbanning
 ā-mandātio, -ōnis *vrl.* (< āmandāre) = uitwijzing, verbanning
 quantum *bijw.* (< quantus) = 1. zoveel, in zo verre; 2. **hoeveel, hoezeer, in hoe verre**
 di-stāre *ab + abl.* = gescheiden, verwijderd, verschillend zijn van
 distet *praes. coni. indir. vr.*
 argūmentātiō, -ōnis *vrl.* (< arguere) = bewijs(voering)
 vēritās *vrl.* (< vērus) = waarheid, werkelijkheid
 quod ..., id ... (*betrek. bijzin wordt voorop geplaatst*)
 quasi novum = ‘als iets nieuws, ongewoons, **ongehoords**
 re-prehendere, reprehendisse, reprehensus = 1. vast-, tegenhouden; 2. **afkeuren, bekritisieren**
 benivolentia = benevolentia = welwillendheid
 odiō *abl.* factum = ‘als door haat tot stand gekomen’
 crīminārī (< crīmen) = beschuldigen, aanklagen, verdacht maken
 honōris causā = *hier*: ‘als beloning’
 con-cēdere, concessisse, concessus = toegeven, toestaan
 ācerrimus (*superl.* < ācer) = ‘zeer hevig’
- XVIII 52 opīnārī = menen, denken, geloven
 patī (patior), passum esse = lijden, dulden, toelaten, goedvinden
 num *vraagpartikel*: leidt vraag in, waarop als antwoord ‘nee’ wordt verwacht
 num-quid = *versterkt* quid: numquid est aliud? = ‘is er eigenlijk nog wel iets anders?’
 immō = 1. inderdaad; 2. integendeel; 3. sterker nog
 vērō = echter, maar (*sterker dan autem*)
 ex-hērēdāre = onterven
 in animō habēre = van plan zijn
 illa *acc. mv. onz.* < (ille, illa) illud = ‘die (volgende) dingen’, ‘het volgende’
 levia *acc. mv. onz.* < levis = licht, lichtzinnig, onbeduidend
 in-eptus (< aptus = geschikt) = ongeschikt, dwaas
 in-īre (ineo), iniisse, initus = 1. binnengaan; 2. beginnen, aanvaarden; = *hier*:
 ‘gaan naar’
 cum + *abl.* = (samen) met
 quippe quī + *coni.* = ‘die immers’, ‘omdat hij toch’
 per-rārō *adv.* = uiterst zelden
 aliquem domum suam vocāre = ‘iemand bij zich thuis uitnodigen’

quis-quam, quidquam *of* quicquam = iemand, iets (= aliquis, aliquid)
 XIX 53 nec mīrum (*est*) = geen wonder
 quī ... vīveret ... esset *coni. caus. (v. oorz.)* = ‘omdat hij ...’
 revocātūrus *part. fut.* < re-vocāre = terugroepen, terugvragen
 revocātūrus esset = ‘hij zou terugvragen’
 videāmus *coni. adhort. (v. aansporing)* = ‘laten we bekijken’
 coepisse, coeptus = begonnen zijn (*alleen perf.-vormen; voor de praes.-vormen*
wordt incipere gebruikt)
 quō *abl. comp. (v. vergelijk.)* = ‘dan dat’ (*nl.* ‘illud quod coepimus’)
 argūmentum (< arguere) = bewijs (*niet:* argument = ratiō)
 mittere, mīssisse, missus = zenden, sturen; = *hier:* ‘weglaten’
 quaerere, quaesīvisse, quaesītus = 1. **vragen**; 2. zoeken; 3. proberen te krijgen
 quā dē causā = ‘om welke reden’, ‘waarom’ (= quam ob causam)
 quī = *hier:* ‘hoe’
sciās praes. coni. indir. vr.
 tam-et-sī = 1. hoewel; 2. **toch**
 ē-numerāre = opsommen
 oportet *onpers.* < oportēre + *a.c.i.* = het moet dat ...
 certī (accūsātōris) = *hier:* ‘die zeker is van zijn zaak’
 argueret *imperf. zog. definiërende coni. in betrek. bijzin (niet vertalen)*
 ex-plicāre, explicāvisse *of* explicuisse, explicātus *of* explicitus = uitleggen
 peccātum = fout, misstap
 in-cēnsus (*ppp.* < incendere = in brand steken) = ontbrand
 parēns (< parere, pariō) = vader
 potuerit = *coni. perf.* < posse *indir. vr.* (poterit = *fut.*)
 animum in-dūcere, indūxisse, inductus = ‘zich in het hoofd zetten’
 vincere, vīcisse, victus = overwinnen
et ut amōrem
 penitus *bijw.* = diep, binnenin
 īn-situs = aangeboren, ingeworteld
 ē-icere ex animō = ‘uit het hoofd zetten’
et ut dēnique
 sē-sē = sē
 oblīvīscī, oblītum esse (+ *a.c.i.*) = vergeten (dat ...)
 quae *rel. aansluit.* = ‘en deze dingen’, ‘dit alles’
 ad-cidere (< cadere), accidisse = 1. neervallen; 2. **gebeuren**
 54 con-cēdere, concessisse, concessus (+ *a.c.i.*) = **toegeven**, toestaan (**dat ...**)
 praeter-īre (praetereō), praeteriisse, praeteritus = langs-, voorbijgaan,
 achterwege laten
 cum + *ind.* = *hier:* ‘doordat’
 tacēre (taceō), tacuisse, tacitus = zwijgen
 patrem voluisse *filium* exhērēdāre
 certē *bijw.* < certus
 plānus = 1. vlak; 2. **duidelijk**
 quā-rē = waarom
 factum *esse*
 putēmus *praes. coni. indir. vr.*
 vērē *bijw.* < vērus = ‘in werkelijkheid’
 saltem = tenminste
 ut nē = nē
 vidērī (videor), vīsum esse = schijnen, lijken

apertus (*ppp.* < aperīre) = openlijk
 hōrum *gen. mv. mnl.* < hic (haec, hoc)
 tālium *gen. mv.* < tālis
 il-lūdere, illūsisse, illūsus + *dat.* = belachelijk maken, bespotten
 -ne *vraagpartikel*
 quid est iūdicīō ... abūtī ... ad libīdinem *subject (onderwerp)* aliud ... nisi = wat is
 het misbruiken van de rechtbank/rechtspraak ... naar willekeur anders ... dan'
 pro-hibēre (prohibeō), prohibuisse, prohibitus = verhinderen, afweren
 ab-ūtī, abūsum esse + *abl.* = 1. volledig gebruiken; 2. **misbruiken**
 quaestus, -ūs = voordeel, winst, gewin
 libīdō *vrl.* = 1. (wel)lust; 2. **willekeur**
 cōnārī = proberen
 cōnēris *en possīs praes. zog. definiērende coni. die niet hoeft te worden vertaald*
 eō, quō = daarheen, waarheen (*bij ww. van 'gaan' en 'bewegen'*)
 eō eō, quō eō = 'ik ga daarheen, waar ik heenga'
 libet *onpers.* < libēre, libuit, libitum est = het belieft, behaagt (*iem. = dat.*)
 sī mihi libēret *imperf. coni. pot. (v. mog.)* = 'als ik het prettig zou vinden'
 potius = liever, eerder
 ex + *abl.* = *hier:* 'ten nadele van'
 possem *imperf. coni. pot. (v. mog.)*
 crēscere, crēvisse, crētum = groeien, zich ontwikkelen
 certum est + *a.c.i.:* 'mē nōn facere'
 dum = 1. + *praes.* terwyl; 2. **zolang**
 utrum-vīs = utrum-que (*acc. ev. onz.* < uterque) = allebei
 licet *onpers.* (< licēre), licuit, licitum est = het staat vrij, is geoorloofd, mag
 (*iem. = dat.*)
 per-venīre, pervēnisse, perventum = aankomen, arriveren
 altior *comp.* < altus = 1. **hoog**; 2. diep
 a-scendere, ascendisse, ascēsus = (be)stijgen, opklimmen, zich opwerken
 alterīus *gen. ev.* < alter *en alius*
 (in)commodum (< (in)commodus = (on)gemak, (nadeel) voordeel
 calamitās *vrl.* = schade, ramp, nederlaag
 dē-sinere, dēsiisse, dēsitus = ophouden
 dēsināmus *praes. coni. adhort. (v. aansporing)* = 'laten we ophouden'
 aliquandō = (eindelijk) eens
 scrūtārī = uitzoeken
 inānis = leeg, zonder inhoud
 quaerāmus *praes. coni. adhort. (v. aansporing)*
 intellegēs *fut.*
 certum crīmen = 'terechte beschuldiging, gegronde aanklacht'
 quam = hoe
 su-spīciō *vrl.* = 1. argwaan, verdenking; 2. **vermoeden**
 co-arguere, coarguisse, coargūtus = 1. aantonen, **bewijzen**; 2. weerleggen;
 3. beschuldigen
 coarguātur *praes. coni. indir. vr. tevens fin. (van doel):* 'bewezen moet worden'
 tam-et-sī = 1. hoewel; 2. **toch**
 dīcam *en tangam fut.*
 leviter *bijw.* < levis = **licht**, lichtzinnig, onbeduidend
 ūnus-quisque, ūnaquaeque, ūnumquidque = iedereen, elk afzonderlijk (ding)
 tangere, tetigisse, tāctus = aanraken
 facerem *en esset: imperf. coni. pot. (v. mog.)*

- sīgnum = teken
 id erit sīgnī = hoc erit sīgnum + *a.c.i.*
 invītus = onwillig, tegen zijn wil
 per-sequī, persecūtum esse = achtervolgen
 longius *comp.* < longē *bijw.* (< longus) = ‘langer, verder’
 salūs, -ūtis *vrl.* = welzijn, redding, veiligheid, leven
 persequar *en* postulābit *fut.*
- 84 causa = 1. **grond**, reden, oorzaak; 2. proces
 re-perīre, repperisse, repertus = vinden (= invenīre)
 tē-cum = cum tē
 tēcum mihi rēs est = ‘ik heb met jou te maken’
 quon-iam = aangezien
 istīc = daar bij jou, (*nl. waar je zit*) (hīc = hier; illīc = daar)
 palam *bijw.* = openlijk
 ad-versārius = tegenstander
 pro-fitērī (profiteor) professum esse + *a.c.i.* = openlijk bekennen, te kennen
 geven dat ...
 post *bijw.* = later (= posteā)
 post + *acc.* = na, achter
 quem-ad-modum = zoals, hoe
 quemadmodum *eum* parātum esse audiō = ‘– ik hoor dat hij al klaar staat –’
 vīderimus (*fut. ex.*) *vertaal:* ‘we zullen zien’
 testis, -is = *als* getuige
 prōd-īre (prōdeō), prōdiisse, prōditum = naar voren komen
 prōdierit (*fut. ex.*) *vertaal:* ‘hij zal naar voren komen, verschijnen’
 palma = (zege)palm
 cō-gnōscere, cōgnōvisse, cōgnitus = 1. **leren kennen**; 2. erkennen; 3. herkennen
 cōgnōscet *fut.*
 nē ... quidem = zelfs niet
 audīsse = audīvisse
 su-spīcārī = 1. argwaan koesteren, verdenken; 2. **vermoeden**
 ille = die *bekende*
 vērus = waar, waarachtig, eerlijk, oprecht
 sapiēns = wijs
 iūdex = rechter
 putāre = 1. menen + *a.c.i.*; 2. beschouwen als
 identidem *bijw.* = herhaaldelijk
 solēre (soleō), solitum esse (*semideponens*) = gewoon zijn (te ...)
 bonum (< bonus) = het goede
 bonō *dat. fin.* (*van doel*) = ‘ten goede, tot voordeel’
 cui bonō? = ‘wie (komt het) ten goede? wie (strekt het) tot voordeel?’
 fuisset *plqpf. coni. indir. vr.*
 cōnārī = proberen
 spēs, speī = hoop
 ēmolumentum = voordeel, winst
 ad-cēdere, accessisse, accessum = naderen, (er)**naar toegaan**, (er)bij komen
- 85 quaesītor (< quaerere) = onderzoeksrechter
 horrēre (horreō), horruisse = 1. recht overeind staan; 2. **huiveren, beven**
 alicuī *dat.* perīculum creāre = ‘iemand een proces aandoen’
 ideō, quod = quod = omdat
 tam-et-sī = 1. **hoewel**; 2. toch

vērītās *vrl.* (< vērūs) = waarheid, werkelijkheid
 nātūrā *abl.* = van nature
 tam ... quam = in dezelfde mate ... als
 prō-pēnsus ad + *acc.* = geneigd tot
 misericordia = medelijden (< miser + cor = hart)
 ap-plicātus ad + *acc.* = overhellend tot (= prōpēnsus)
 sevērītās *vrl.* (< sevērūs) = strengheid
 prae-esse (praesum), praefuisse + *dat.* = aan het hoofd staan van, voorzitten
 quaestiō *vrl.* (< quaerere) = 1. verhoor, gerechtelijk onderzoek; 2. **rechtbank**
 in-nocentia (< innocēns) = onschadelijkheid, **onschuld**
 clēmēns ab + *abl.* = mild, clement ten opzichte van
 patī (patior), passum esse + *a.c.i.* = lijden, dulden, toelaten, goedvinden dat ...
 mē ... prō Sex. Rōsciō *causam* dīcere: *a.c.i.* bij paterer
 vel = 1. **of**; 2. + *superl.* = zeker, beslist
 illō ipsō ... quaerente *abl. abs.*
 ācerrimus *superl.* < ācer, ācris, ācre = scherp(zinnig), hevig; = *hier*: ‘zeer streng’
 quaerere, quaesīvisse, qaesītus = 1. **vragen**; 2. zoeken; 3. proberen te krijgen
 apud + *acc.* = bij
 Cassiānī iūdicēs = ‘rechters zoals Cassius’
 causam dīcere = een zaak verdedigen, bepleiten (*voor de rechtbank*)
 quibus *dat. auctoris* (*v. handelende pers.*) causa dīcenda *gerundiv.* est = ‘voor
 wie een zaak is te bepleiten’, ‘die een zaak hebben te bepleiten’, ‘door wie een
 zaak moet worden bepleit’, ‘die een zaak moeten bepleiten’
 ipse, ipsa, ipsum *benadrukt het woord waar het bijhoort* = zelf, persoonlijk,
maar ook: op zichzelf, **alleen al**, juist
 re-formīdāre = terugschrikken, terugdeinzen, bang zijn voor
 XXXI 86 *temporeel cum + imperf. coni. pot. (v. mog.) vidērent + a.c.i.* = ‘wanneer ze (*nl.*
de Cassiaanse rechters) zouden zien dat ...’
 illōs: *nl. de beide Titi Roscii*
 pecūnia = geld(bedrag)
 sed hunc: *nl. deze man hier, Sex. Roscius jr.*
 mendīcitās *vrl.* = armoede (= egestās)
 fuisset *plqpf. coni. indir. vr.*
 quaerent *imperf. coni. pot. (v. mog.)*
 per-spiciuus = doorzichtig, transparant, duidelijk
 eō perspicuō *abl. abs.* = ‘nu dat duidelijk is’
 praeda = buit (*pas op*: praedia = *mv.* < praedium = landgoed)
 ad-iungere, adiūnxisse, adiūnctus ad = verbinden, koppelen aan, associëren met
 adiungerent *imperf. coni. pot. (v. mog.)*
 eō-dem accēdit, ut + *coni.* = bij hetzelfde komt bij dat, hier komt ook nog bij dat’
 tenuis = arm (= egēns = inops)
 anteā *bijw.* ↔ posteā = vroeger, eerder
 fueris *perf. coni. pot. (v. mog.)*
 avārus = 1. gierig; 2. **hebzuchtig**
 illīus = *gen. ev.* < ille, illa, illud
 in-imīcus ↔ amīcus = 1. *zelfst.* vijand; 2. *bijvoeg.* vijandig
 inimīcissimus *superl. zelfst.* = grootste vijand, aartsvijand
 num *vraagpartikel*: leidt vraag in, waarop als antwoord ‘nee’ wordt verwacht
 num quaerenda causa *est* = ‘is de reden wel te zoeken?’, ‘moet nog naar het
 motief worden gezocht?’
 addūxerit *perf. coni. indir. vr.*

- hōrum *gen. mv. onz.* < (hic, haec) hoc = ‘van deze dingen, van dit alles’
 tenuitās, -ātis *vrl.* (< tenuis) = armoede (= egestās = mendicitās)
 eius modī = ‘van dien aard’
 dis-simulāre = loochenen
 quīre (queō) = posse; queat = possit
 eō + *comp. of magis* = des te (meer)
 ē-lūcēre = schitteren, duidelijk zichtbaar worden
 quō + *comp. of magis* = hoe (meer)
 occultāre = verbergen, verborgen houden
- 87 avāritia (< avārus) = 1. gierigheid; 2. **hebzucht**
 prae-ferre (praeferō), praetulisse, praelātus = verkiesen, de voorkeur geven aan
 societātem co-īre (coeō), coisse, coitus cum aliquō + *abl.* = een contract sluiten,
 een samenwerkingsrelatie aangaan met iemand
 quī ... coieris *perf. coni. caus.* (*v. oorzaak*) = ‘(jij) die *immers* hebt gesloten’
 mūniceps = inwoner van een ‘mūnicipium’; = *hier*: ‘stadgenoot’
 cō-gnātus = familielid
 aliēnus (< alius) = 1. **vreemd**; 2. andermans
 aliēnissimus *superl. zelfst.* = ‘wildvreemde’
 quam = hoe
 sīs *praes. coni. indir. vr.*
 oblīvīscī, oblītum esse = vergeten; = *hier*: ‘laten liggen’
 oblīvīscar *1^e pers. praes. coni. bij ut*
 alia *acc. mv. onz.* < (alius, alia) aliud = ‘de andere dingen, het overige, de rest’
 hinc = hiervandaan, **hieruit** (illinc = daarvandaan, daaruit)
 quod = (om)dat
 tot *onverbuigb.* = zóveel; quot *onverbuigb.* = hoeveel; tot ... quot = zoveel ... als
 sīcārius (< sīca = dolk) = sluipmoordenaar, bandiet
 in-venīre, invēnisse, inventus = **vinden**, ontdekken (= reperīre)
 sedēre (sedeō), sēdisse, sessum = zitten
 quī ... sedērēs *imperf. coni. fin.* (*v. doel*) = ‘(jij) die *moest* zitten’, ‘om te zitten’
 ōs, ōris *onz.* = 1. mond; 2. gezicht; *hier*: ‘pamantige bek’
 of-ferre (offerō), obtulisse, oblātus = aanbieden; *hier*: ‘(ermee) pronken, pralen’
 ostenderēs *en offerrēs imperf. coni. fin.* (*v. doel*)
 in-imīcītia ↔ amīcītia = vijandschap, vijandigheid
 rēs familiāris = *ook*: vermogen, financiële positie
 con-cēdere, concessisse, concessus + *a.c.i.* = **toegeven**, toestaan **dat** ...
 necesse est + *coni.* = het is noodzakelijk dat ...
- 88 restat ut + *coni.* = er blijft over dat
 dubitāre (< dubius) = 1. **(be)twijfelen**; 2. aarzelen
 uter, utra, utrum? = wie, welk van beiden?
 occīderit *perf. coni. indir. vr.*
 dīvitiae, -ārum (*alleen mv.*) (< dīves) = rijkdom(men)
 vēnerint, fuerit, sit, ferātur *enz.* (*na is*) *zog. definiërende coni. in betrek. bijzin*
 (*niet vertalen*)
 an = of (*bij vraagzinnen*)
 anteā *bijw.* ↔ posteā = eerder, vroeger
 egēns = arm (= tenuis = inops)
 ardēre (ardeō), arsisse, arsūrus + *abl.* = branden van ...
 ferrī *inf. pass.* < ferre = *ook*: ‘zich storten’
 vīvere, vīxisse, vīctum = leven
 īn-fēstus = vijandig

suī cōgnātī
 quaestus, -ūs = voordeel, winst, gewin
 nōsset = nōvisset
 nōscere, nōvisse, nōtus = leren kennen; *perf.* = ook: **kennen**, weten
 frūctum eum *bijvoeg.* = ‘die vrucht’
 labor, -ōris *mnl.* = inspanning, moeite, werk
 parere (pariō), peperisse, partus = 1. baren; 2. voortbrengen; 3. **verwerven**;
 maar pārēre (pāreō), pāruisse, pāritūrus + *dat.* = gehoorzamen
 sector = (op)koper van verbeurdverklaarde goederen
 propter + *acc.* = wegens
 forum = 1. **forum** (*centrum van het openbare leven in Rome*); 2. rechtbank
 iūdicium (< iūdicāre) = oordeel, (rechterlijke) uitspraak, vonnis; 2. **rechtbank**
 īn-solentia (< solēre) = het ongewone, nieuwheid
 sub-sellium = bank; *mv.* ook *overdr.* = processen
 id, quod = ‘wat namelijk’
 meā sententiā *abl.* = ‘naar mijn mening’
 utrum ... an = (of) ... of (*in vraagzinnen*)
 XXXIII 92 per-multus = zeer veel
 istum = ‘die man bij jou’: *nl.* Magnus bij aanklager Erucius
 im-pellere, impulsisse, impulsus = aandrijven, aanzetten, bewegen tot
 impellerent *imperf. coni. pot. (v. mog.)*
 ec-quaе facultās? = ‘welke gelegenheid dan wel?’
 facultās, -ātis *vrl.* = mogelijkheid, gelegenheid; + *gen. gerund.* = ‘om te ...’
 fuerit *perf. coni. indir. vr.*
 Rōmae *gen. v. plaats*
 quid ad rem? = ‘wat doet dat ertoe?’
 et aliī multī *erant* = ‘er waren namelijk ook vele anderen’
 quasi id agātur *coni. pot. (v. mog.)* = ‘alsof het hierom zou gaan’
 occīderit *perf. coni. indir. vr.*
 quaerātur *coni. pot. (v. mog.)*
 utrum ... an = of ... of (*bij vraagzinnen*)
 quaerātur, utrum vērī similius sit eum, quī ..., ab eō esse occīsum, ... an ab eō,
 quī ...
 eum ... ab eō esse occīsum *a.c.i. bij vērī similius sit*
 similius *comp. nom. ev. onz.* < similis (= gelijk, gelijksoortig, lijkend op)
 vērī similius = waarschijnlijk
 (occīsus) sit *praes. coni. binnen a.c.i. (niet vertalen)*
 (similius) sit *praes. coni. indir. vr.*
 fuerit *perf. coni. binnen a.c.i.*
 multīs annīs *abl. temp. (v. tijd)* = (in) vele jaren
 accesserit *perf. coni. binnen a.c.i.*
 93 age *imp. ev.* < agere = komop! vooruit!
 cēterī, cēterae, cētera (*alleen mv.*) = overige(n) (*vgl. ons ‘etc.’ = et cētera*)
 cōn-sīderāre = bekijken, overwegen
 cōnsīderēmus *praes. coni. adhort. (v. aansporing)*
 sīcārius (< sīca = dolk) = sluipmoordenaar, bandiet
 id, quod = ‘wat namelijk’
 com-memorāre (*vgl. memoria*) = herinneren aan, vermelden
 im-pūne *bijw.* < impūnis (< poena) = ongestraft
 ea multītūdō quae (= quālis) erat? = ‘wat was dat voor een menigte?’
 in bonīs occupātus (*ppp.* < occupāre) = ‘ bezig met de goederenconfiscatie’

con-dūcere, condūxisse, conductus = inhuren
 ali-quis, aliqua, aliquid = iemand, iets, sommigen
 ali-quī, aliqua(e), aliquod = een of ander(e), sommige
 aliēnum (< aliēnus) = andermans bezit
 ad-petere, appetīvisse, appetītus = nastreven, proberen te krijgen, **azen op**
 numerus = getal, aantal; = *hier*: ‘klasse, categorie’
 dīves, dīvitis, *abl.* dīvite, *gen. mv.* dīvitum = rijk
 sīn = maar als, indien
 sīn eōs *putās*
 quōs *īī*, quī *eōs* leviōre nōmine appellat, percussōrēs vocat
 levius nōmen = *hier*: ‘eufemistische benaming’
 per-cussor (< percutere) = (dood)slager
 quaere *imp. ev.* < quaerere
 in fidē ... et clientēlā (< cliēns) = ‘onder bescherming en patronage’
 sint *praes. coni. indir. vr.*
 dē societāte tuā = ‘uit jouw milieu’
 reperiēs *fut.*
 quis-quis, quidquid *of* quicquid = wie ook, al wie, wat ook, al wat
 contrā dīcere, dīxisse, dictus = tegenspreken, ontkennen
 (contrā) dīxeris (*fut. ex.*) *vertaal*: ‘jij zult ontkennen’
 con-tendere, contendisse, contentus cum + *abl.* = vergelijken met
 id contenditō *imp. ev. fut.* = ‘dat zul je moeten vergelijken’
 dēfēnsiō *vrl.* (< dēfendere) = verdediging
 facillimē *superl.* < facile *bijw.* = zeer gemakkelijk
 cōn-ferre (cōnferō), contulistī, collātus cum + *abl.* = vergelijken met
 cōnferētur *fut.*
 94 dīcēs *fut.*
 quid posteā = wat verder
 as-siduus = voortdurend (aanwezig)
 re-spondēre (respondeō), respondisse, respōnsus = antwoorden
 respondēbō *fut.*
 omnīnō *bijw.* (< omnis) = helemaal
 fatērī (fateor), fassum esse = bekennen
 sector = (op)koper *van verbeurdverklaarde goederen*
 tū-te (*versterkt tū*) = jij
 agri-cola (< ager + colere) = boer
 continuō = meteen (= statim)
 sē cōn-ferre (cōnferō), contulisse ad/in + *acc.* = zich begeven naar
 grex, gregis *mnl.* = kudde, **groep**
 profectō = inderdaad, in elk geval
 nē ... quidem = zelfs niet
 nōscere, nōvisse, nōtus = leren kennen; nōvisse = *ook*: **kennen**, weten
 quis-quam, quidquam (quicquam) = iemand, iets (= aliquis, aliquid)
 longē abesse ab + *abl.* = ver verwijderd zijn van
 eius-modī = van dien aard, dergelijk
 quae dīcī possunt *n.c.i.* = ‘waarvan kan worden gezegd’
 intellegātūr *praes. coni. indir. vr.*
 facultātem fuisse *a.c.i.*
 tibi fuisse = ‘dat **jij hebt gehad**’
 facultās + *gen. gerund.* = ‘om te ...’
 sus-cipere (suscipiō), suscēpisse, susceptus = ondernemen, op zich nemen

quae *rel. aansl.:* *nl.* ‘permulta’
id-circō = daarom (= ideō)
praeter-īre (praetereō), praeteriisse, praeteritus = langs-, voorbijgaan,
achterwege laten
libenter *bijw.* < libēns (*ppa.* < libēre, libet) = graag
velim *praes. coni. pot. (v. mog.)* < velle = ‘ik zou willen’
com-memorāre (*vgl.* memoria) dē + *abl.* = spreken over
istā eādem ratiōne *abl.* = ‘wegens/op diezelfde manier/reden’
verērī (vereor), veritum esse **nē** = vrezen, bang zijn **dat** (*evenzo bij timēre,*
metuere *enz.*)

plūrēs *hominēs*

per-tinēre (pertineō), pertinuisse ad + *acc.* = 1. zich uitstrekken, zich verbreiden
tot; 2. **aangaan, betreffen, betrekking hebben op**

vidērī, vīsum esse = lijken, schijnen

XXXIV 95 videāmus *praes. coni. adhort. (v. aansporing)*

strictim *bijw.* = kort, bondig

sīc-ut (= zoals) cētera *vīdimus*

quae *rel. aansl.* = ‘en deze dingen’, ‘en dit’

ita = zo, op die manier, aldus

apertus (*ppp.* < aperīre) = open(lijk)

manifestus = overduidelijk

medius Fidius = ‘god waarachtig!’

invītus = onwillig, tegen zijn wil

ea *acc. mv. onz.* < (is, ea) id = ‘die dingen’, ‘dat’

dīcam *fut.*

cui-cui-modī = van welke aard ook, hoe ook

hunc: *nl. Sex. Roscius jr.*

videar *praes. coni.* < vidērī = schijnen, lijken

parcere, pepercisse, parcum + *dat.* = sparen

cum + *ind.:* zuiver *temporeel* = **terwijl**, toen, (telkens) wanneer

cupere (cupiō), cupī(v)isse, cupītus = wensen, verlangen

ex aliquā parte = enigszins

quod ... possim (*praes. zog. coni.* ‘van beperking’) = ‘voor zover ik dit kan’

salvā fidē *abl.* = ‘zonder mijn gegeven woord te breken’

rūrsus = weer, opnieuw

im-mūtāre = veranderen, wijzigen

voluntās *vrl.* (< velle) = wil

voluntātem suam immūtāre = ‘zich bedenken, spijt hebben’

mēns, mentis *vrl.* = geest, verstand

in mentem venīre, vēnisse, ventum = ‘in de geest komen, invallen’

venit mihi in mentem ōris tuī = ... in mentem *ōs tuum* (= *hier:* ‘parmantige bek’)

tē-ne (-ne *vraagpartikel*) ... dēpoposcisse = nōnne tū ... dēpoposcistī

dē-poscere, dēpoposcisse = dringend verlangen, opeisen

socius = bondgenoot; = *hier:* ‘trawant’

occultāre = verbergen, verborgen houden

illōrum = suā (*nl. van de sociī*) = ‘hun eigen’

potissimum *bijw.* = vooral, voornamelijk, juist

partēs istās = *hier:* ‘die rol’ (*nl.* ‘ut ... sedērēs cum accūsātōre’)

versārēre = versārēris *imperf. coni.* < versārī (= zich bevinden, aanwezig zijn)

nihil aliud ... nisi = niets anders dan

ad-sequī, assecūtum esse = inhalen, bereiken, verkrijgen

assequēris *fut.*
 mortālis (< mors) = 1. *bijvoeg.* sterfelijk; 2. *zelfst.* **sterveling, mens**
 cōgnōscātur = cōgnōscantur
 im-pudentia (*vgl.* pudor) = onbeschaamdheid, schaamteloosheid
 96 occīsō Sextō Rōsciō *abl. abs.*
 Ameriam = naar, in America (*acc. van richting zonder in of ad, die wordt gebruikt*
wordt bij steden, kleine eilanden en domus)
 nuntiāre (< nuntius) = melden, berichten
 aliquid ad aliquem attinet (< ad-tinēre (attineō), attenuisse, attentus =
 vasthouden) = ‘iets betreft iemand, gaat iemand aan’ (= pertinet)
 quid attinuit? = ‘waarom was het van belang?’
 eum potissimum nuntiāre *a.c.i. als subject (onderwerp) bij quid attinuit* = ‘dat
 juist hij de boodschapper was’
 quod = omdat
 ante *bijw.* = tevoren, eerder (= anteā)
 ante + *acc.* = vóór (*v. plaats of tijd*)
 cōnsilium in-īre (ineō), iniisse, initus = plannen maken
 inierās *plqpf.* < inīre
 societātem co-īre (coeō), coiisse, coitus = een contract sluiten (over = *gen.*)
 praemium = beloning
 ūllus, ūlla, ūllum ↔ nūllum = ook maar enig(e)
 coierās *plqpf.* < coīre
 quod ... ad tē minimē omnium pertinēbat (< per-tinēre) = ‘omdat het jou het
 minst van iedereen aanging’
 suā sponte *abl.* = ‘uit eigen beweging, uit zichzelf’
 quaesō, quaesumus (< quaesere) *onvolledig ww.* = ik (wij) verzoek(en), ‘alstubieft’
 inter-est (< interesse) *onpers.* = het is van belang (voor = *gen.*)
 quid eius intererat? = ‘wat had hij ermee te maken?’
 causā *gen. ervóór* = wegens
 cāsū *abl.* (< cāsus) = bij toeval
 accidit *onpers.* (< ad-cidere, accidisse) ut + *coni.* = ‘het is gebeurd dat’
 Rōmae *gen. v. plaats (alleen bij stadsnamen, eilandjes en domus > domī)* = in, te
 Rome
 audierat = audīverat
 dīvināre (< dīvīnus) = raden, gissen, speculeren
 eō = daarheen (*bij ww. van ‘gaan’ en ‘beweging’*)
 iam = 1. reeds; 2. **nu**; 3. straks
 ad-dūcere, addūxisse, adductus (*in/ad + acc.*) = aanvoeren, brengen naar
 addūcam *fut.*
 nihil *bijw.* = helemaal niet
 dīvinātiō *vrl.* (< dīvināre) = gissing, vermoeden, speculatie
 opus est + *abl.* = het is, men heeft nodig
 ratiō *vrl.* = 1. (be)rekening; 2. ziens-, denkwijze, **reden**; 3. methode, manier, plan
 prīmō *bij T. Rosciō* = ‘als eerste’
 cum + *coni.* = 1. toen, nadat; 2. omdat; 3. hoewel; 4. **terwijl (daarentegen)**
 Americae *gen. v. plaats* = in, te America
 uxor, -ōris = echtgenote, vrouw
 liberī, -ōrum (*alleen mv.*) = kinderen
 et cum
 propinquus *zelfst.* = familielid, intieme vriend
 cō-gnātus (< nātus) = familielid

convenientēs *essent*
 conveniēns (< con-venīre) = gelijk-, eensgezind
 factum est, ut + *coni.* = ‘het is gebeurd dat’
 nuntius = 1. **bode**; 2. bericht
 97 cēna = avondmaaltijd
 red-īre, rediisse, reditum = terugkeren
 nōn-dum = nog niet
 lūcēre (lūceō), lūxisse = licht, dag zijn
 cum + *ind.*: *zuiver temporeel* = terwijl, **toen**, (telkens) wanneer
 scītum (*ppp.* < scīre) est = ‘men wist’
 cursus, -ūs (< currere) = 1. koers, richting; 2. baan, **rit**
et quid
 celeritās, -ātis (< celer) *vrl.* = snelheid
 festīnātiō, -ōnis *vrl.* = haast
 sīgnificāre (< sīgnum) = aanwijzen, betekenen
 per-cutere (percutiō), percussisse, percussus = 1. doorboren; 2. slaan, **doodslaan**
 percusserit = *perf. coni. indir. vr.*
 nihil est, quod metuās *praes. coni. fin. (v. doel)* = ‘er is niets waarvoor je bang
 hoeft te zijn’
 ex-cutere (excutiō), excussisse, excussus = uitschudden; = *hier*: ‘fouilleren’
 sī forte = of misschien
 quid = aliquid (‘*na sī, nisi, num en nē gaat ‘ali’ niet meer mee*’)
 ferrum = 1. ijzer; 2. wapen
 ferrī *gen. part. (v. deel)*; (ali)quid ferrī = een of ander wapen
 scrūtārī = uitzoeken
id nihil ad mē pertinet = ‘het gaat mij in het geheel niet aan’
 arbitrārī (< arbiter = scheidsrechter) = menen (= putāre)
 quon-iam = aangezien
 in-venīre, invēnisse, inventus = vinden, ontdekken (= reperīre)
 inveniō *praes.*: ‘ik *ben bezig te ontdekken*’
sed cuius manū
 manus, -ūs **vrl.** = hand
 labōrāre (< labor) = 1. met inspanning werken, zwoegen, ploeteren; 2. lijden,
 geplaagd worden
 nōn labōrō = ‘het kan me niet schelen’
 sit = *praes. coni. indir. vr.*
 sūmere, sūmpsisse, sūmptus = nemen; = *hier*: ‘eruit pikken’
 quod *object (lijd. vw.) bij dat*
 dat = dant (< dare, dedisse, datus), *nl. scelus en rēs = hier*: ‘aanbieden, aanreiken’
 ubi = waar (ibi = daar)
 unde = waarvandaan (inde = daarvandaan)
 quī = *hier*: ‘hoe’
 cito *bijw.* = snel, vlug
 fac *imp. ev.* < facere + *a.c.i.* = ‘stel dat ...’
 eum audīsse (= audīvisse)
 nocte ūnā *abl. temp. (v. tijd)* = in één nacht
 itineris *gen. ev. part. (v. deel)* < iter; tantum itineris = ‘zo’n grote reis, lange weg’
 con-tendere, contendisse, contentus = 1. spannen; 2. zich inspannen; 3. zich
 haasten, **haastig afleggen**; 4. wedijveren
 cōgere, co-ēgisse, coāctus = 1. verzamelen; 2. **dwingen**
 necessitās, -ātis *vrl.* (< necesse) = noodzaak

- premere, pressisse, pressus = drukken, **dringen**, in het nauw brengen
 iter facere = een reis maken
 faceret *imperf. coni. pot. (v. mog.)*
 id temporis = ‘op dat tijdstip’
 Rōmā *abl.* = uit Rome
 et nullam partem
 re-quiēscere, requiēvisse = rusten, slapen
XXXV 98 -ne *vraagpartikel*
 argūmentātiō quaerenda (*gerundiv.* < quaerere) est = ‘er is een bewijs te
 zoeken’, ‘er moet een bewijs worden gezocht’
 coniectūra = vermoeden, veronderstelling
 coniectūram capere = ‘een veronderstelling maken’
 audīstis = audīvistis
 sibi vidēri + *a.c.i.* = zich verbeelden, geloven dat ...
 cernere, crēvisse, crētus = 1. **duidelijk zien**; 2. beslissen
 nōn-ne (*7x vraagpartikel toevoegen*)
 miser, misera, miserum = ongelukkig
 ī-gnārus + *gen.* = onkundig, onwetend van
 cāsus, -ūs (< cadere) = 1. val; 2. toeval; 3. ongeval, **ongeluk**; 4. naamval
 rediēns *ppa.* < red-īre, rediisse, reditum = teruggaan, -keren
 redeuntem *acc. ev.* < rediēns
 vidēre illum redeuntem = ‘hem zien terugkeren’ (*i.p.v. a.c.i. hier: acc. + ppa.*)
 īnsidiās pōnere = een hinderlaag leggen
 impetus, -ūs = aanval, overval
 repentīnus = plotseling
 in caede versārī = ‘een bloedbad aanrichten’
 iste T. Rōsciū = *Magnus*
 currus, -ūs (< currere) = wagen
 col-locāre (< locus) in + *abl.* = opstellen, plaatsen, **(neer)zetten**, leggen **in/op**
 Automedon = *snelle en behendige wagenmenner van Achilles die vliegensvlug*
diens zege over Hektor aan de Grieken zou hebben gemeld
 ille = die *bekende*
 acerbus = bitter
 ne-fārius = goddeloos, gewetenloos
 nuntius = 1. **bode**; 2. bericht
per eam noctem
 per-vigilāre = wakker blijven
 et ut honōris
 honōris suī causā = *hier*: ‘uit verschuldigde plicht tegenover hem’
 et ut Capitōnī
 quam primum = zo gauw mogelijk
XLIII 124 aureus (< aurum) = gouden, van goud: Chrysogonos *Grieks* = ‘uit goud geboren’
 sub + *acc./abl.* = onder (*vgl.*: in + *acc./abl.*)
 societās, -ātis *vrl.* = *hier*: contract, samenwerkingsrelatie
 latēre (*lateō*), latuisse = verborgen zijn
 quō-modō *abl.* = op welke wijze, hoe
 dīcam *praes. coni. indir. vr.*
 tacēre (*taceō*), tacuisse, tacitus = zwijgen
 taceam *praes. coni. indir. vr.*
 vel = 1. of; 2. + *superl.* = **zeker, beslist**
 sīn = maar als, indien

verērī (vereor), veritum esse **nē** = vrezen, bang zijn **dat** (*ook bij timēre, metuere enz.*)
 id, quod = ‘wat namelijk’
 aliquid ad aliquem attinet (< ad-tinēre (attineō), attenuisse, attentus = vasthouden) = ‘iets betreft iemand, gaat iemand aan’ (= pertinet)
 nihil *bijw.* = helemaal niet
 aliī plūrēs *nl. sectōrēs*
 laesōs *esse*
 laedere, laesisse, laesus = verwonden, kwetsen, krenken
 tam-et-sī = 1. hoewel; 2. **toch**
 ita sē rēs habet, ut + *coni.* = ‘het is met deze zaak/hiermee zó gesteld, dat’
 ut mihi ... dīcendum *esse* videātur
 commūnis = gemeenschappelijk, algemeen
 in commūnem causam = ‘met betrekking tot de zaak in het algemeen’
 sector = (op)koper *van verbeurdverklaarde goederen*
 nihil mihi dīcendum est = ‘ik heb niets te zeggen’
 nihil magnopere = ‘niets speciaals, belangrijks’
 vidērī, vīsum esse = schijnen, lijken
 novus = 1. nieuw; 2. **ongewoon, ongehoord**; 3. achterste, laatste
 profectō = inderdaad, in elk geval
 singulāris = afzonderlijk, uitzonderlijk
 125 bona *mv.* (< bonum) = goederen, have en goed
 emptor, -ōris (< emere = kopen) = koper
 videāmus *praes. coni. adhort. (v. aansporing)*
 eius *bijvoeg. hominis* = ‘van die man’
 ratiō *vrl. = hier:* ‘rechtsgrond, juridische basis’
 vēn-īre (vēneō), vēniisse = verkocht worden
 ita ... ut + *coni.* = zó ... dat, daarom ... zodat
 quaeram *fut. = hier:* ‘ik wil vragen’
 id esse indīgnum: *a.c.i. bij dīcam*
 id: *nl.* ‘hominis innocentis bona vēnīsse’ = ‘dat ... werden verkocht’, ‘het verkopen van ...’ (*a.c.i. bij esse indīgnum*)
 in-dīgnus = onwaardig, ongepast, smadelijk
 vēnīsse = vēniisse
 haec = *hier:* ‘dergelijke dingen, zoiets’
 audientur *en* dīcentur *fut. pass. = hier:* ‘men zou horen’ *en* ‘men zou spreken over’
 līberē (< līber) *bijw.* = vrij(elijk)
 fuit = *hier:* ‘hij zou blijken geweest te zijn’
 (*Cic. gebruikt in deze passage ind., omdat dit voor hem een vaststaand feit is*)
 tantus (*hier:* ‘zó belangrijk’) ... ut + *coni.*
 con-querī, conquestum esse = (luid) klagen
 vērūm = maar (*sterker dan sed*)
 quī = *hier:* ‘hoe’
 ipse, ipsa, ipsum *benadrukt het woord waar het bijhoort* = zelf, persoonlijk,
maar ook: op zichzelf, alleen al, juist
 istā ipsā lēge *abl.* = ‘op grond van juist die wet’
 prō-scrīptiō *vrl.* (< prōscrībere) = verbeurd-, vogelvrijverklaring
 est dē + *abl.* = *hier:* ‘(hij) gaat, handelt over’
 sī-ve = of (= vel)
 lēx Valeria = ‘de wet van Valerius’

lĕx Cornĕlia = ‘de wet van Cornelius’
nōscere, nōvisse, nōtus = leren kennen; *nōvisse* = ook: **kennen**, weten
quī = hier: ‘hoe’ (*Cic. herhaalt zich hier*)
 126 *ita* = hier: ‘het volgende’
dīcunt = hier: ‘men zegt’
ita ..., *ut aut eōrum bona vēneant, quī ...*, *aut eōrum, quī* = ‘het volgende, namelijk dat *alleen* de bezittingen *mogen* worden verkocht van degenen, die ... *en* van degenen, die’
in quō numerō
numerus = getal, aantal; = hier: ‘categorie’
ad-versārius = tegenstander
dum = 1. + *praes.* terwijl; 2. **zolang**
praesidia mv. < *praesidium* = bezettingstroepen
ūllus = ook maar enig(e)
posteā-quam = postquam
re-cēdere, recessisse, recessum = 1. terugwijken, zich terugtrekken; 2. **afstand**
doen (**van** = ab + *abl.*)
ōtium = vrije tijd, rust, vrede (*pas op*: *odium* = haat, afkeer, weerzin)
sī lĕge occīsus est
lĕge abl. = ‘volgens de wet’
bona mv. (< *bonum*) = goederen, have en goed
vēnīsse = vēniisse
fatērī (*fateor*), *fassum esse* = bekennen
sīn = maar als, indien
cōnstat onpers. + *a.c.i.* = ‘het staat vast dat ...’
contrā + acc. = tegen, in strijd met
vetus, veteris, abl. vetere, nom./acc. onz. mv. vetera, gen. mv. veterum = oud
eum occīsum esse
novās: nl. die van Sulla
vēnierint perf. con. indir. vr. < *vēnīre* (*vēneō*)
 XLIV 127 *in quem* = hier: ‘tegen wie’
dīcam praes. con. indir. vr.
vīs 2^e pers. ev. < *velle, voluisse* = ‘jij wilt’
initium (< *inīre*) = begin
ipsīus gen. ev. < *ipse, ipsa, ipsum: nl. van Sulla*
eximius = uitzonderlijk, uitstekend
omnī tempore abl. temp. (v. tijd) = de hele tijd, altijd
pūrgāre = zuiveren, rechtvaardigen, vrijspreken
ē-mentīrī (< *mēns*), *ēmentītum esse* = liegen, verzinnen
ut ēmentīrētur = ‘om valse uitspraken te doen, leugens te vertellen’
et ut malum cīvem
fingere, fīnxisse, fictus = vormen, **verzinnen**, zich voorstellen
ut ... fingeret + a.c.i. = ‘om te verzinnen dat ...’
et ut eum apud adversāriōs
apud + acc. = bij
et ut dē hīs rēbus
patī (*patior*), *passum esse + a.c.i.* = lijden, dulden, toelaten, goedvinden dat ...
ut ... passus nōn sit = ‘om niet *te hoeven* toe te laten dat ...’, ‘om te voorkomen dat ...’
su-spīcārī = 1. argwaan koesteren, verdenken; 2. **vermoeden**
omnīnō bijw. (< *omnis*) = helemaal
vēnīsse = vēniisse *perf. inf.* < *vēnīre* (*vēneō*) = verkopen

id, quod = ‘wat namelijk’
 per + *acc.* = 1. dwars door; 2. **door middel van**; 3. gedurende
 licet *onpers.* (< licēre), licuit, licitum est = het staat vrij, is geoorloofd, het mag
 sī per vōs ... licitum erit *fut.* = *hier*: ‘als het van jullie mag’
 aperīre, aperuisse, apertus = openen, openbaren
 aperiētur *fut.*
 128 opīnārī = menen, denken, geloven
scrīptum esse
 diēs, diē *mnl.* = dag; *vrl.* = *vastgestelde dag*
 ad quam diem = tot welke datum
 venditiō *vrl.* (< vendere) ↔ emptiō = verkoop
 fiant *praes. coni. fin. (v. doel)* = (zij) *mogen* plaatsvinden
 nī-mīrum = *hier*: ‘namelijk’
 ad kalendās Iūniās *mv.* = tot 1 juni
 post aliquot mēnsēs
 ali-quot *onverbuigb.* = enkele, verscheidene
 mēnsis, -is *mnl.* = maand
 vēnīsse = vēniisse
 dīcuntur + *n.c.i.* = ‘er wordt gezegd dat ...’
 profectō = inderdaad, in elk geval
 tabula = 1. plank; 2. akte; 3. lijst, **register**
 in tabulās red-īre (redeō), rediisse = ‘in de registers opgenomen worden’
 pūblicus = openbaar
 nebulō *mnl.* = nietsnut, snoever, schurk (*nl. Chrysogonus*)
 facētius *bijw. comp.* < facētus = geestig; *hier ironisch* = ‘fraaiër, mooier’
 dē-lūdere, dēlūsisse, dēlūsus = voor de gek houden
 cor-rumpere, corrūpisse, corruptus = bederven, vernietigen; = *hier*: ‘vervalsen’
 aliquā ratiōne = ‘op een of andere manier’
 lēge *abl.* = ‘volgens de wet’
 ante tempus = ‘te vroeg’
 scrūtārī = uitzoeken
 prope-modum = bijna (= prope = paene = ferē)
 errāre = zwerven, dwalen, zich vergissen; = *hier*: ‘het doel missen’
 cum + *coni.* = 1. toen, nadat; 2. omdat; 3. hoewel; 4. **terwijl (daarentegen)**
 caput *onz.* = hoofd
 medērī (medeor) + *dat.* = genezen, beter maken
 alicuius capitī medērī = ‘iemand's leven redden’
 reduvia = bagatel, futiliteit
 cūrāre = verzorgen, zorgen voor, zich bekommeren om
 quī cūrem *praes. coni. caus. (v. oorzaak)* = (ik) die me *immers* bekommer om
 labōrāre (< labor) = 1. met inspanning werken, zwoegen, ploeteren; 2. lijden,
 geplaagd worden
 nōn labōrāre dē + *abl.* = ‘zich geen zorgen maken over’
et nōn ūllīus ratiōnem
 ūllīus *gen. ev.* < ūllus = ook maar enig(e)
 dūcere (< dux), dūxisse, ductus = leiden, voeren
 ratiōnem dūcere = rekening houden (met = *gen.*)
 (in)commodum (< (in)commodus) = (on)gemak, (nadeel) voordeel
 egestās *vrl.* = gebrek, armoede (= mendīcitās = tenuitās)
 lātūrum *esse: inf. fut.* < ferre, tulisse, lātus = 1. dragen, brengen; 2. **verdragen**
 in-dīgnus = onwaardig, smadelijk

- su-spīciō, -ōnis *vrl.* = 1. argwaan, **verdenking**; 2. vermoeden
 fictus *ppp.* < fingere = verzinnen
 liberāre (< liber) *ab + abl.* = bevrijden van
 sit *praes. coni. in bijzin van a.c.i. (niet vertalen)*
 129 quaesō (< quaesere *onvolledig ww.*) ā vōbīs = ik verzoek jullie
 paucus (*meestal mv.*) ↔ multus = weinig
 partim = deels, ten dele
 quae enim ..., ea prō mē ... (*betrek. bijzin wordt voorop geplaatst*)
 (in)tolerābilis = (on)dragelijk
 quae-que = et quae
 ad nōs omnēs
 prō-vidēre, prōvīdisse, prōvīsus = vooruitzien; = *hier*: ‘voorzichtig zijn, oppassen’
 arbitrārī (< arbiter = scheidsrechter) = menen (= putāre)
 per-tinēre (pertineō), pertinuisse *ad + acc.* = 1. zich uitstrekken, zich verbreiden
 tot; 2. **aangaan, betreffen, betrekking hebben op**
 sēnsus, -ūs (< sentīre) = gevoel
 dolor *mnl.* = pijn, verdriet
 ex animī meī sēnsū ac dolōre = ‘als gevolg van een diep in mijn hart gevoeld
 verdriet’
 prō-nuntiāre = verkondigen, openlijk bekendmaken
 ea, quae
 velit *praes. coni.* < velle, voluisse = willen
 pertineant, velit, sit *praes. coni. indir. vr.*
 quid hic, *quod* prō sē dīcī velit = ‘wat hij wil dat er ten behoeve van hem wordt/
 moet worden gezegd’
 dīcī *inf. pass.* < dīcere
 condiciō *vrl.* = voorwaarde
 contentus + *abl.* = tevreden met
 iam = 1. reeds; 2. nu; 3. **straks**
 in extrēmā ōrātiōne = in het slot van de redevoering (*vgl.*: prīmō dīlūculō = bij
 het begin van de ochtendschemering: *zog. dominant gebruik van bijvoeg. nmw.*)
 audiētis *fut.*
 XLV 130 meā sponte *abl.* = uit eigen beweging, uit mezelf
 re-movēre (removeō), remōvisse, remōtus = weghalen, verwijderen
 remōtō Sextō Rōsciō *abl. abs.* = ‘afgezien van (*de zaak van*) Sex. Roscius’
 quaerere *ab + abl.* = vragen aan
 vēnierint *perf. coni. indir. vr.* < vēnīre (vēneō)
 cum + *coni.* = 1. toen, nadat; 2. **omdat**; 3. hoewel; 4. terwijl (daarentegen)
 aliquantō post eam diem = ‘heel wat tijd na die datum’
 prae-fīnīre = vastleggen
 tantulō *abl.* = ‘voor zo’n lage prijs’
 quae omnia *rel. aansl.* = ‘maar dit alles’
 quem-ad-modum = zoals, hoe
 libertus (< liber) = vrijgelatene (= libertīnus)
 nēquam *onverbuigb.* = waardeloos
 im-probus = (zedelijk) slecht, immoreel, stout (puer)
 solēre (soleō), solitum esse (*semideponens*) = gewoon zijn (te ...)
 patrōnus (< pater) = **beschermmer**, verdediger, advocaat (*nl. Sulla*)
 voluerit (*fut. ex.* < velle, voluisse = willen) *vertaal*: ‘hij wil’
 cōn-ferre (cōnferō), contulisse, collātus *in + acc.* = samenbrengen naar; = *hier*:
 ‘toeschrijven aan, schuiven op’

- ēgerit (*fut. ex.* < agere, ēgisse, āctus) *vertaal*: ‘hij bereikt’
 nesciat *praes. zog. definiërende coni. in betrek. bijzin* < ne-scīre = niet weten
 (*niet vertalen*)
 nesciat + *a.c.i.*: multōs *hominēs* multa *facinora* ... commīsisse
 propter + *acc.* = wegens
 magnitūdō (< magnus), -dīnis *vrl.* = grootte, grote omvang
 rērum *gen. mv.* < rēs, reī = zaak, ding
 im-probāre (< improbus) = afkeuren
 im-prūdēns = 1. onverstandig; 2. **onkundig, onwetend**
 improbante ... imprūdentē L. Sullā *abl. abs.*
 com-mittere, commīsisse, commissus = 1. **begaan, plegen**; 2. toevertrouwen;
 3. laten plaatsvinden, organiseren
- 131 placet-*ne* (*vraagpartikel toevoegen*)
 placēre (placeō), placuisse, placitus = bevallen
 placet *onpers.* + *a.c.i.* = ‘het bevalt dat ...’
 im-prūdēntia (< imprūdēns) = 1. onverstand(igheid); 2. onwetendheid
 imprūdēntiā *abl.* = ‘uit onwetendheid’
 praeter-īre (praetereō), praeteriisse, praeteritus = langs-, voorbijgaan,
 achterwege laten
 necesse est = het is noodzakelijk
 sī ...: *hoofdzin* = ‘quid mīrāmur ...’
 nūtus, -ūs = wenk
 arbitrium (< arbiter = scheidsrechter) = goeddunken, welgevallen
 regere, rēxisse, rēctus = besturen
 et saepe
 ventum = wind
 vehemēns = hevig
 im-moderātus (< modus) = mateloos, onbegrensd
 tempestās *vrl.* (< tempus) = 1. weer(sgesteldheid); 2. **storm**
 nimius = te groot, te veel, buitengewoon
 calor *ml.* = warmte, hitte
 frīgus *onz.* = koude
 nocēre (noceō), nocuisse, nocitum + *dat.* = schade toebrengen aan, benadelen
 et urbēs dēlēvit
 dēlēre (dēleō) = verwoesten
 et frūgēs perdidit
 frūx *vrl.* (< fruī) = vrucht, opbrengst
 per-dere, perdidisse, perditus = 1. te gronde richten, **vernietigen**, 2. verliezen
 quōrum = ‘van welke zaken’ = quārum rērum
 nihil ... factum *esse* putāmus
 pernīciī = pernīciē *gen.* < pernīciēs = verderf, vernietiging, ondergang
 causā + *gen. ervóór* = wegens
 dīvīnus = goddelijk
 dīvīnō cōnsiliō *abl.* = ‘volgens een goddelijk plan’
 vīs *vrl., acc. vim, abl. vī, nom./acc. mv. vīrēs, gen. mv. vīrium* = kracht, geweld
 at contrā = maar integendeel
 commoda ..., lūcem, spīritum ... darī atque impertīrī *a.c.i. bij vidēmus*
 (in)commodum (< (in)commodus) = (on)gemak, (nadeel) voordeel
 ūtī, ūsum *esse* + *abl.* = gebruiken, omgaan met
 lūx *vrl.* = licht
 fruī, frūctum *esse* + *abl.* = genieten (van)

spīritus, -ūs = 1. adem; 2. geest
 spīritum dūcere, dūxisse, ductus = adem halen, lucht inademen
 darī = *inf. pass.* < dare = geven
 im-pertīre (< pars) = toedelen, verlenen
 quid = *hier*: ‘waarom’
 mīrārī (< mīrus) = zich verwonderen, verbazen
 L. Sullam ... nōn potuisse: *a.c.i. bij mīrāmur*
 orbis *mnl.* terrārum = wereld
 imperium (< imperāre = bevelen) = 1. opperbevel; 2. staat, **rijk**
 māiestās *vrl.* (< māior) = 1. **verhevenheid, majesteit**; 2. majesteitsschennis
 re-cipere (recipiō), recēpisse, receptus = terugkrijgen, herstellen
 cōn-firmāre (< firmus = stevig) = verzekeren, **bevestigen**, staven
 aliqua *acc. onz. mv.* < aliquod = sommige dingen
 animad-vertēre, animadvertisse, animadversus = de aandacht richten op,
(be)merken

quod ..., id ... (*betrek. bijzin wordt voorop geplaatst*)

ad-sequī, assecūtum esse = inhalen, bereiken, verkrijgen, behalen

possit *praes. coni. pot. (v. mog.)*

ad-ipīscī, adeptum esse = met inspaning bereiken, behalen (= assequī)

sit *praes. coni. pot. (v. mog.)*

LII 150 im-petrāre = bereiken, gedaan krijgen

vītam nē petat = *neque vītam petat*

et sī ille

ad-dūcere, addūxisse, adductus (in/ad + *acc.*) = aanvoeren, brengen naar
 addūcī *inf. pass.*

ad-imere, adēmissee, adeptus = ont-, afnemen (van = *dat.*)

propriū (< proprius) = bezit, eigendom

et sī nōn satis habet

satis habēre = ‘als toereikend beschouwen, genoeg hebben aan’

ex-plēre (expleō) = 1. vol, volledig maken; 2. **verzadigen, bevredigen**

et nisi

crūdēlitās *vrl.* (< crūdēlis) = wreedheid (*nl. van Chrysogonus*)

sanguis, -inis *mnl.* = bloed

prae-bēre (praebeō), praebuisse, praebitus = aanbieden, verschaffen

sit *praes. coni. pot. (v. mog.)*

per-fugium (< fugere) = toevlucht(soord)

spēs, speī = hoop

reliquus (< relinquere) = over(gelaten, -gebleven), overig

quae eadem reī pūblicae *reliqua est* = ‘dezelfde die ...’, ‘die ook de staat *nog rest*

pūstinus = voormalig, oud

quae (*nl. bonitās en misericordia*) *rel. aansl.*

manet = manent

manēre (maneō), mānsisse, mānsus = 1. **blijven (bestaan)**; 2. wachten

salvus = behouden, ongeschonden, gered

sīn = maar als, indien

versārī = verkeren, verblijven, zich bevinden, aanwezig zijn

animus = 1. geest; 2. **gemoed**; 3. moed

id, quod = ‘wat namelijk’

profectō = inderdaad, in elk geval

dūrus = hard

acerbus = bitter

red-dere, reddidisse, redditus = teruggeven, weergeven, **maken** (tot)
 āctum (*ppp.* < agere) est = ‘het is gedaan (met ons)’
 fera (< ferus) = wild dier
 satius *comp.* < satis = beter, voordeliger
 aetās *vrl.* = 1. levensduur, leeftijd, **leven**; 2. tijdperk
 dēgere = doorbrengen
 im-mānitās *vrl.* (< immānis) = gruwelijkheid, onmenselijkheid
 151 ad eam rem = ‘daarom’
 re-servāre = bewaren, behouden (blijven)
 et ad eamne rem dēlēctī
 dē-ligere, dēlēxisse, dēlēctus = (uit)kiezen
 con-demnāre = veroordelen
 potuissent *plqpf. zog. definiërende coni. (niet vertalen)*
 hoc: *nl.* ‘ut in eō locō ... mīlitēs collocent’
 cum + *ind.:* zuiver *temporeel* = terwijl, toen, (**telkens**) **wanneer**
 proelium com-mittere, commīsisse, commissus = ‘een gevecht beginnen’
 quō = waarheen (*bij ww. van ‘gaan’ en ‘bewegen’*)
 fore *inf. fut.* = futūrus, -a, -um esse = te zullen zijn
 arbitrentur *praes. coni., want vormt één geheel met collocent (zog. ‘nagetrokken’ coni.)*
 col-locāre (< locus) in + *abl.* = **opstellen**, plaatsen, (neer)zetten, leggen in/op
 quī = aliquī (‘na sī, nisi, num en nē gaat ‘ali’ niet meer mee’)
 aciēs, eī = slaglinie, slagorde
 fūgerint *perf. coni. pot. (v. mog.)* < fugere (fugiō), fūgisse, fugitūrus = vluchten
 dē imprōvīsō = ‘onverwachts’
 in-cidere (< cadere), incidisse = 1. neervallen, terechtkomen; 2. voorvallen,
 gebeuren; 3. **aanvallen** (iem., iets = in + *acc.*)
 incidant *praes. coni. fin. (v. doel)* = (zij) moeten aanvallen
 nī-mīrum (< mīrus) = zonder twijfel, natuurlijk
 similiter *bijw.* < similis = ‘net zo’
 hīc = hier (illīc = daar; istīc = daar bij jou)
 tālis = *hier:* ‘zo’n voortreffelijke’
 quī excipiātis *praes. hoewel in a.c.i. hier ook coni. fin. (v. doel)* < ex-cipere
 (excipiō), excēpisse, exceptus) = ‘(jullie) die moeten opvangen, om op te vangen’
 suīs = hun (*nl. van istī emptōrēs*)
 ef-fugere (effugiō), effūgisse, effugitūrus dē + *abl.* = ontsnappen uit, ontvluchten
 effūgerint *perf. zog. definiërende coni. (hoeft niet te worden vertaald)*
 dī = deī
 pro-hibēre (prohibeō), prohibuisse, prohibitus = verhinderen, afweren
 prohibeant *praes. coni. optativus (v. wens)* = ‘(zij) mogen verhinderen, verhoeden’
 māiōrēs *mv. comp.* < magnus *zelfst.* = voorouders
 cōnsilium pūblicum = *hier:* ‘staatsraad’
 voluērunt + *a.c.i.*
 praesidium = 1. bescherming; 2. garnizoen; = *hier:* ‘dekking’
 ex-īstimāre = menen, geloven, (waard) achten
 152 vērō = echter, maar (*sterker dan autem*)
 nihil aliud agī *a.c.i. bij intellegitis*
 agī *inf. pass.* < agere
 nihil aliud ... nisi = niets anders dan
 quī-vīs, quae-vīs, quod-vīs (*bijvoeg.*), quid-vīs (*zelfst.*) = wie, wat, welke je maar wil
 (= quī-cumque *enz.*)

ratiō *vrl.* = 1. (be)rekening; 2. ziens-, denkwijze, reden; 3. **mehode, manier, plan**
 tollere, sustulisse, sublātus = 1. opheffen; 2. wegnemen; = *hier*: ‘liquidieren’
 eius reī initium ... quaerī *a.c.i. bij* intellegitis
 eius *bijvoeg.* reī initium quaerere = ‘daarmee een begin willen maken’
 iūs iūrandum = eed; = *hier*: ‘beëdigd college’
 perīculum = gevaar; = *hier*: ‘proces’
 dubium-*ne* (*vraagpartikel toevoegen*)
 dubius = twijfelachtig
 ex alterā parte ... ex alterā parte = ‘van de ene kant ... van de andere ...’
 eundemque accūsātōrem = ‘en dezelfde, hij ook *als* aanklager’
 hōc tempore *abl. temp. (v. tijd)* = ‘op dit moment, nu’
sed ex alterā parte
 egēns = arm (= tenuis = inops)
 et probātus = gewaardeerd, geliefd (bij = *dat.*) (= grātiōsus)
 suī = de zijnen, zijn verwanten, familie
 cōn-sistere, cōnstitisse = stilstaan, blijven staan, **bestaan**
 num-quid = *versterkt* quid: numquid ... aliud? = ‘eigenlijk nog wel iets anders?’
 ob-stāre, obstitisse, obstātūrus = in de weg staan
 quod = (het feit) dat
 vēniērunt < vēn-īre (vēneō), vēniisse = verkocht worden
 LIII 153 quod-sī = maar als, indien
 sus-cipere (suscipiō), suscēpisse, susceptus = ondernemen, op zich nemen
 opera = inspanning, moeite; = *hier*: ‘medewerking’
 pro-fitērī (profiteor), professum esse = openlijk bekennen, te kennen geven;
 = *hier*: ‘beloven, toezeggen’
 et sī idcircō sedētis
 id-circō = daarom (= ideō)
 ad-dūcere, addūxisse, adductus in/ad + *acc.* = aanvoeren, brengen naar
 cavēre (caveō), cāvisse, cautus = zich hoeden, oppassen voor
 cavēre nē + *coni.* = ‘ervoor oppassen dat niet’, ‘zich ervoor hoeden dat’
 per deōs immortālēs = ‘bij de onsterfelijke goden!’
 multō *bijw.* = veel
 īn-staurāre = opnieuw instellen, hernieuwen
 illam priōrem *prōscripsiōnem*
 prior, priōris, *onz.* prius = eerder, vorig
 in eōs = *hier*: ‘tegen hen’
 arma capere, cēpisse, captus = ‘naar de wapens grijpen’
 quid = aliquid (‘na sī, nisi, num *en* nē gaat ‘ali’ niet meer mee’)
 ācrius *comp. nom. onz.* < ācer = *hier*: ‘strenger’
 mōs *mnl.* = zede, gewoonte, gebruik
 mōre *abl.* māiōrum = ‘volgens het gebruik van onze voorouders’
 com-parāre = *hier*: ‘instellen’
 pūblicum cōnsilium = *hier*: ‘staatsbesluit’
 factum esse vidērētur
 nisi hanc *prōscripsiōnem* ... reicitis et aspernāminī
 eōrum = *prōscripsiōrum*
 īn-fāns = niet kunnende spreken, onmondig
 in-cūnābula, -ōrum (*alleen mv.*) = luiers
 īnfantium puerōrum incūnābula = *overdr.*: ‘baby’s’
 re-icere (reiciō), reiēcisse, reiectus = terugwerpen, verwerpen, afwijzen
 a-spernārī = versmaden, afslaan

in quem (= quālem) locum = *hier*: ‘in wat voor situatie, toestand’
 perventūram *esse*: *inf. fut.* < pervenire
 per-venire, pervēnisse, perventum = aankomen, terechtkomen
 putētis = *praes. coni. indir. vr.*
 154 hominēs sapientēs ... medērī: *a.c.i. bij* convenit
 praeditus + *abl.* = voorzien van, uitgerust met
 quā vōs estis *praeditī*
 ex quibus ..., iīs ... (*betrek. bijzin wordt voorop geplaatst*)
 labōrāre (< labor) (ex) + *abl.* = lijden aan, geplaagd worden door
 medērī (medeor) + *dat.* = genezen, beter maken
 con-venit *onpers.* (< convenire) + *a.c.i.* = het is goed, het past dat ...
 vestrum *gen. mv.* < vōs
 quīn + *coni.* = quī nōn
 quon-dam = eens, ooit
 in hostēs = ‘ten opzichte van de vijanden’
 lēnis ↔ dūrus = zacht, mild
 domesticus (< domus) = 1. huiselijk; 2. van de familie; 3. **binnenlands**
 hanc *crūdēlitātem*
 tollere, sustulisse, sublātus = 1. opheffen; 2. **wegnemen**
 tollite *imp. mv.* < tollere
 et hanc patī nōlīte
 patī (patior), passum esse = lijden, dulden, toelaten, goedvinden
 nōlīte *imp. mv.* < nōlle, nōluisse = niet willen
 diūtius *comp.* < diū = langer (*v. tijd*)
 versārī = verkeren, verblijven, zich bevinden, aanwezig zijn
 quae (*nl. crūdēlitās*) *rel. aansl.*
 id malī *gen. part. (v. deel)* = ‘dat kwaad’
 atrōcissimus *superl.* < atrōx = gruwelijk
 ad-imere, adēmisse, adeptus = ont-, afnemen (van = *dat.*)
 misericordia = medelijden (< miser + cor = hart)
 cōnsuētūdō *vrl.* (< cōnsuēscere) = 1. gewoonte; 2. vertrouwelijke omgang;
 = *hier*: ‘gewenning’ (aan = *gen.*)
 cum + *ind.*: *zuiver temporeel* = terwijl, toen, (**telkens**) **wanneer**
 hōra = uur
 omnibus hōrīs *abl. temp. (v. tijd)* = omnī tempore = semper
 atrōciter *bijw.* < atrōx
 nōs, quī
 nātūrā *abl.* = van nature
 mītis ↔ dūrus = zacht, tam, mild
 as-siduitās *vrl.* (< assiduus) = voortdurende aanwezigheid, voortdurende
 herhaling
 molestia (< molestus = lastig) = moeilijkheid, last, ergenis
 sēnsus, -ūs (< sentīre) = gevoel
 hūmānitās *vrl.* (< hūmānus) = menselijkheid
 ā-mittere, āmīsisse, āmissus = verliezen